

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ



**Психо-социјалне и криминолошке карактеристике  
извршилаца кривичног дела насиље у породици**

(мастер рад)

Ментор: Проф. др Зоран Ђирић

Студент: Норика Ђорђевић

Број индекса: М 016/23 УП

Ниш, 2024.

## Садржај:

УВОД.....	3
1. НАСИЉЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ У ПОРОДИЦИ .....	5
1.1. Дефиниција насиља у породици .....	5
1.2. Етимологија и дефиниције .....	6
2. ФАКТОРИ И ТЕОРИЈЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ .....	7
2.1. Теорија циклуса злостављања.....	7
2.2. Међугенерациско насиље .....	8
2.3. Биолошке и психолошке теорије.....	9
2.4. Друштвене теорије .....	9
2.5. Теорија неподређености .....	10
3. ОБЛИЦИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ.....	11
3.1. Физичко злостављање.....	12
3.2. Сексуално злостављање.....	13
3.3. Психолошко злостављање .....	15
3.4. Економска злоупотреба.....	16
4. ПСИХО-СОЦИЈАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИЗВРШИЛАЦА .....	18
4.1. Демографски профил .....	19
4.2. Психолошке особине.....	20
4.3. Породични контекст .....	21
4.4. Криминолошке карактеристике извршилаца.....	21
5. ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ.....	22
5.1. Насиље над женама .....	22
5.2. Насиље над децом .....	24
5.3. Насиље над мушкарцима.....	26
5.4. Насиље над старим и нејаким лицима .....	28
6. НАУЧНИ МОДЕЛИ ОБЈАШЊЕЊА НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА.....	30
7. ПРАВНИ ОКВИР У ВЕЗИ ПСИХО-СОЦИЈАЛНИХ И КРИМИНОЛОШКИХ КАРАКТЕРИСТИКА ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ...	31
8. ПСИХОЛОГИЈА НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА .....	35
9. БОРБА ПРОТИВ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ .....	38

9.1. Институције за пријаву насиља.....	38
9.2. Европска унија и Уједињене нације .....	40
10. ПОРОДИЧНО НАСИЉЕ У СРБИЈИ .....	41
10.1. Распрострањеност породичног насиља у Србији .....	42
10.2. Мере заштите .....	44
11. СОПСТВЕНО ИСТРАЖИВАЊЕ .....	46
11.1. Предмет истраживања.....	46
11.2. Циљ истраживања .....	46
11.3. Хипотезе .....	47
11.4. Тестирање хипотеза и анализа података .....	48
ЗАКЉУЧАК .....	54
ЛИТЕРАТУРА .....	57
САЖЕТАК .....	65
SUMMARY .....	66
БИОГРАФИЈА .....	67

## УВОД

Породично насиље представља један од најзначајнијих и најтежих проблема савременог друштва. Ова појава, која се манифестује кроз физичко, психолошко и сексуално злостављање, може имати далекосежне последице по жртве, али и по саму структуру породице и друштво у целини. Чак и када не оставља физичке повреде, психолошко насиље може узроковати значајне трауме, што додатно компликује процес опоравка жртава. У том контексту, разумевање психо-социјалних и криминолошких карактеристика извршилаца ових кривичних дела представља битан чинилац, посебно са становишта ефикасних интервенција и стратегија превенције.

У претходним деценијама, много истраживања је посвећено проучавању фактора који утичу на насилно понашање, а оне обухватају биолошке, психолошке, социјалне и економске аспекте. Неке психо-социјалне карактеристике, као што су ниска емпатија, проблеми с контролом агресије и социјална изолација, могу играти значајну улогу етиологији овог облика насиља. С друге стране, криминолошке теорије указују на значај социјалних фактора, као што су порекло из насилне средине, економска нестабилност и патријархалне вредности, који могу подстицати насилно понашање.

Овај рад има за циљ да истражи какве психо-социјалне и криминолошке особине и какви фактори чине извршиоце насиља у породици, анализирајући променљиве као што су пол, узраст, образовање и социо-економски статус. Фокус ће бити на утицају породица у којима су појединци одрасли, као и на општем друштвеном контексту у којем функционишу. Разумевање ових аспеката може допринети развоју комплекснијих и делотворнијих приступа у раду с жртвама и извршиоцима насиља.

Такође, важно је истакнути и димензије рецидивизма, јер је поновљено насиље у породици често повезано с одређеним психолошким и социјалним карактеристикама извршилаца. Истраживање о томе зашто неки појединци постају рецидивисти, а други успевају да прекину циклус насиља, може помоћи у формулисању адекватних превентивних мера. Поред тога, рад ће размотрити и могућности интервенције, као што су терапије, образовни програми и правни оквири који су на располагању у Србији и региону.

С обзиром на значај овог питања, као и на недостатак обимних истраживања у српском контексту, овај рад има за циљ да допринесе стручним и академским дискусијама о насиљу у породици. Кроз свеобухватну анализу и примену релевантне литературе, настојаћемо да идентификујемо кључне факторе и механизме који обликују понашање извршилаца насиља. Ова сазнања могу бити од значаја за стручњаке, политичаре и организације које се баве заштитом права жртава, али и за ширу јавност у циљу подизања свести о важности превенције и раног откривања насиља у породичном окружењу.

На крају, очекује се да ће резултати овог истраживања пружити нове увиде у комплексну природу насиља у породици, као и утицај различитих фактора на понашање извршилаца. Ово ће омогућити стварање ефикаснијих стратегија за интервенцију и превенцију, које су у складу с потребама жртава и извршилаца, чиме ће се допринети стварању сигурнијег и стабилнијег породичног и друштвеног окружења.

## 1. НАСИЉЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ У ПОРОДИЦИ

### 1.1. Дефиниција насиља у породици

Насиље у породици је насиље или друго злостављање које се дешава у породичном окружењу, као што је брак или ванбрачна заједница. Насиље у породици се често користи као синоним за насиље интимног партнера, које почини неко од особа у интимној вези над другом особом, а може се десити у односима или између бивших супружника или партнера. У свом најширем смислу, насиље у породици такође укључује насиље над децом, родитељима или старијима. Може имати више облика, укључујући физичко, вербално, емоционално, економско, верско, репродуктивно, финансијско или сексуално злостављање. Може се кретати од суптилних, принудних облика до силовања у браку и другог насилног физичког злостављања, што може довести до унакажености или смрти.<sup>1</sup>

Жртве насиља у породици, широм света, су претежно жене, а оне имају тенденцију да доживљавају теже облике насиља. Светска здравствена организација (СЗО) процењује да је једна од три свих жена у неком тренутку свог живота, изложена насиљу у породици. У неким земљама, насиље се сматра оправданим или законски дозвољеним, нарочито у случајевима стварног или сумњивог неверства жене. Истраживања су показала да постоји директна и значајна корелација између нивоа родне неједнакости у земљи и стопе насиља у породици, тако да земље са мањом родном равноправности бележе већу стопу породичног насиља. Међутим, насиље у породици, спада у најмање пријављене злочине широм света, како за мушкарце тако и за жене.

До насиља у породици често долази услед веровања насилника да има право на њега, тј. да је прихватљиво, оправдано или мало вероватно да ће бити пријављено. То доводи до међугенерациског циклуса насиља код деце и других чланова породице, који могу сматрати у том случају да је такво поншање прихватљиво или толерисано. Многи себе не препознају као злостављаче или жртве, јер своја искуства подводе под породичне сукобе измакле контроли. Дефиниције и документовање насиља у породици, увелико се разликују од земље до земље.

---

<sup>1</sup>Видановић И.; Коларов Д.: „Ментална хигијена“. 2005

У насилним везама циклус злостављања тече од чина насиља, након чега следи период помирења и смирености. Жртве насиља су заробљене кроз изолацију, моћ, контролу, трауматично везивање за насилника, културно прихватање, недостатак финансијских средстава, страх, стид, или зарад заштите деце. Као резултат злостављања, жртве могу искусити физичке недостатке, нерегулисану агресију, хроничне здравствене проблеме, менталне болести, ограничене финансије и слабу способност стварања здравих односа. Могу доживети озбиљне психолошке поремећаје, као што је посттрауматски стресни поремећај (ПТСП). Деца која одрастају у породици, уз насиље, често показују психичке проблеме од раног детињства, попут избегавања, хипербудности према претњама, нерегулисану агресију, што доприноси посредној трауматизацији.

## 1.2. Етимологија и дефиниције

Термин "насиље" потиче од латинске речи *violentia*, што значи "сила" или "агресија". У овом контексту, насиље се односи на коришћење физичке или психолошке силе у односу на другу особу, чиме се крше њена права и достојанство. У многим језицима, укључујући српски, појам "насиље" обухвата различите обрасце агресивног понашања, укључујући физичко, психолошко, сексуално и економско насиље.

Насиље у породици се дефинише као систематско и поновљено понашање једног партнера (или члана породице) према другом, које укључује физичку, психолошку, сексуалну или економску присилу. Према Уједињеним нацијама, насиље у породици укључује било какву акцију или занемаривање које проузрокује физичку, емоционалну или психолошку штету, а може укључивати и контролу над понашањем жртве.<sup>2</sup>

Светска здравствена организација (СЗО) дефинише насиље у породици као "свако физичко, сексуално или психолошко насиље унутар интимних партнера или између других чланова породице". Ово укључује не само непосредне физичке нападе, већ и психолошку контролу, претеће понашање и било који вид економског угрожавања.<sup>3</sup>

Насиље у породици представља озбиљан проблем који може имати далекосежне последице по здравље, психолошко стање и општу добробит жртава, као и негативан утицај на друштво у целини.

---

<sup>2</sup> United Nations. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence Against Women*

<sup>3</sup> World Health Organization. (2012). *Understanding and Addressing Violence Against Women*

## 2. ФАКТОРИ И ТЕОРИЈЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Један од најважнијих фактора насиља у породици је уверење да је злостављање, било физичко или вербално, прихватљиво. Остали фактори укључују злоупотребу супстанци, незапосленост, проблеме са менталним здрављем, недостатак вештина суочавања, изолацију и претерану зависност од насилника.<sup>4</sup>

Основни мотив који доводи до насиља у породици и међуљудским односима, има за циљ да успостави однос контроле и моћи над жртвом.

Карактеристике злостављача у супротности су са друштвеним стандардима и законом. Они свесно и са намером иду ка томе да увреде и понизе, у циљу постизања самозадовољства.

Карактеристике мушкарца који врши насиље су: недостатак емпатије и нарцисоидност. Они спроводе психички терор над жртвом доводећи је у ситуацију веровања да је она неадекватним вршењем улоге мајке, супруге, љубавнице, допринела таквом њиховом понашању, а не њихова несебична жеља за влашћу и контролом.

### 2.1. Теорија циклуса злостављања

Теорија циклуса злостављања, коју је развила психолошкиња Ленор Вокер 1979. године, описује динамику насилних односа и истиче да насиље не настаје спонтано, већ пролази кроз одређене фазе. Ова теорија обухвата три главне фазе: напетост, акцију насиља и потом фазу медитације и расправе, која често укључује извинење и обећања о промени. У првој фази, напетост се акумулира, што може бити узроковано различитим стресорима, као што су финансијски проблеми или поремећаји у комуникацији. Ова напетост ствара атмосферу страха и несигурности за жртву.

Након фазе напетости, долази до акције насиља, где извршилац физички, психолошки или сексуално злоставља жртву. Ова фаза често резултира траумом за жртву и може имати дуготрајне последице на њено ментално и физичко здравље. Након акта насиља, следи фаза медитације, у којој насилник често показује покајање, извини се и обећава да се неће поновити, што може навести жртву да остане у вези. Ова циклусна природа злостављања

---

<sup>4</sup>Лидија Кујунџић: „Инструментализација насиља“, Недељник НИН, стр 79, 2009 године.



може учинити да жртва осећа да је одговорна за насиље, што додатно компликује ситуацију и отежава њено ослобађање из насилног окружења.

Теорија циклуса злостављања важна је за разумевање механизма насилних односа и може помоћи у развоју интервенција које подржавају жртве у прекиду овог циклуса и оснаживању њиховог самопоуздања.

## **2.2. Међугенерациско насиље**

Међугенерациско насиље представља облик злостављања које се јавља између различитих генерација унутар једне породице, обично између старијих и млађих чланова. Овај феномен може укључивати физичко, психолошко и емоционално насиље, а често је подстакнут проблемима као што су економска нестабилност, стрес, зависности или лоше породичне динамике. Старији чланови породице, попут родитеља или баке и деке, могу постати жртве злостављања од стране млађих чланова, укључујући своју децу или унуке, што доводи до значајних последица по ментално и физичко здравље жртава.

Међугенерациско насиље често је у корелацији са патријархалним структурама и културним нормама које омогућавају или оправдавају такво понашање. Младима може недостајати свест о правима старијих особа, а истовремено су и сами под стресом услед свакодневних изазова, као што су незапосленост или лоше образовање. Овај облик насиља може бити и последица социјалне изолације, где старије особе, без адекватне подршке, постају рањивије на злоупотребу од стране блиских особа.

Проблем међугенерациског насиља захтева мултидисциплинарни приступ, укључујући рад на едукацији, правној заштити и психосоцијалној подршци за жртве. Превентивне стратегије које укључују свест о правима свих чланова породице, као и програме за јачање комуникације и подршке унутар породица, кључне су за смањење овог облика насиља и побољшање квалитета живота свих укључених.<sup>5</sup>

---

<sup>5</sup> Karakurt, G., Silver, K., (2014), Therapy for Childhood Sexual Abuse Survivors Using Attachment and Family Systems Theory Orientations, The American Journal of Family Therapy, 42>79-91

### **2.3. Биолошке и психолошке теорије**

Биолошке и психолошке теорије насилног понашања истичу различите аспекте који могу утицати на индивидуалне тенденције ка агресији и злостављању. Биолошке теорије фокусирају се на генетске, хормонске и неуролошке факторе који могу предодредити особу за насилно понашање. На пример, истраживања су показала да повишени нивои тестостерона могу бити повезани с агресијом, као и да неке генетске предиспозиције могу утицати на развој антисоцијалног понашања. Ове теорије указују на то да у неким случајевима, биолошки фактори могу играти значајну улогу у обликовању личних карактеристика и реаговања на стресне ситуације.

С друге стране, психолошке теорије анализирају утицај окружења, социјализације и индивидуалног менталног здравља на понашање. Психоаналитички приступи наглашавају улогу подсвесних процеса и ране дететске трауме у формирању агресивних тенденција. Психолошке теорије као што су теорија учења и теорија социјалне интеракције указују на то да агресија може бити научена и ојачана кроз моделовање понашања у породици или окружењу. Ове теорије наглашавају значај социјалних фактора, као што су конфликти у породици, стрес и социјална изолација, у развоју насилног понашања.

Комбинација биолошких и психолошких теорија пружа свеобухватнији увид у сложеност насилног понашања. Разумевање оба аспекта може помоћи у развоју ефикаснијих превентивних стратегија и интервенција које узимају у обзир индивидуалне и социјалне факторе, чиме се може побољшати подршка жртвама и унапредити третман насилника.<sup>6</sup>

### **2.4. Друштвене теорије**

Друштвене теорије насилног понашања фокусирају се на улогу социјалних, економских и културних фактора у обликовању индивидуалних поступака и односа. Ове теорије истичу да насилно понашање није само индивидуални избор, већ и производ интеракције са околином. Теорија социјалног учења, на пример, сугерише да се насилно понашање може научити кроз моделовање и имитацију, где појединци усвајају агресивне обрасце понашања које посматрају у породици, међу вршњацима или у друштвеним

---

<sup>6</sup>Бурдије П: „Владавина мушкараца“, Подгорица, стр 15, 2001.

медијима. Овај концепт наглашава да социјални контекст у коме особа живи значајно утиче на њене ставове и поступке.

Друга важна друштвена теорија је теорија патријархалне структуре, која указује на то да патријархални системи и традиционалне улоге могу подстицати насиље у породици. У друштвима где су мушкарци у доминантним улогама и где постоји непоштовање према женама и старијим особама, насиље постаје уобичајени механизам за решавање конфликта. Ова теорија истиче значај културних норми и вредности у одржавању насиља, као и потребу за друштвеним променама које би подстакле равноправност и поштовање међу члановима породице.

Комбинација друштвених теорија пружа дубљи увид у то како социјални фактори могу допринети насилном понашању. Разумевање ових аспеката може помоћи у развоју ефикаснијих стратегија за превенцију и интервенцију у случајевима насиља у породици, као и у раду на побољшању опште социјалне климе и свести о важности ненасилних начина решавања конфликта.

## **2.5. Теорија неподређености**

Теорија неподређености, која се често повезује с радом социолога и психолога, указује на то да насиље у породици може бити резултат динамике моћи и контроле у односима. Ова теорија предлаже да појединци који се осећају непотпуно или инфериорно у свом социјалном положају могу прибегавати насилном понашању као начину компензације за своје стварне или перципиране недостатке. На пример, особа која осећа да је безвредна или без моћи у другим аспектима живота може покушати да успостави контролу у породици кроз физичко или емоционално насиље.<sup>7</sup>

Неподређеност може бити резултат различитих фактора, укључујући економску нестабилност, социјалну изолацију и стресне животне ситуације. Такође, порекло и породица из које особа долази играју важну улогу у развоју овог осећаја неподређености. Деца која су одрасла у насилним срединама могу усвојити такве моделе понашања, реплицирајући их у одраслом добу као начин да изразе своје фрустрације и бол.

---

<sup>7</sup>Ајдуковић М.: „Утјецај злостављања и занемаривања у обитељи на психосоцијални развој дјете“, Дијете и друштво, Загреб, стр 33, 2001.

Теорија неподређености истиче важност разумевања психолошких и социјалних аспеката насилног понашања. Она подстиче на разматрање интервенција које се фокусирају на оснаживање појединаца, као и на промену динамике моћи унутар породица. Овај приступ може помоћи у смањењу насиља и подстицању конструктивнијих начина решавања конфликта, чиме се стварају здравији односи унутар породичних структура.<sup>8</sup>

### 3. ОБЛИЦИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Није свако насиље у породици једнако. Разлике у учесталости, озбиљности, сврси и исходу су значајне. Насиље у породици може имати различите облике, укључујући следеће:<sup>9</sup>

- физичку агресију или напад (ударање, ударање ногама, уједање, гурање, спутавање, шамарање, бацање предмета, пребијање, итд.), или претње истим
- сексуално злостављање
- контролисање или доминација
- застрашивање
- ухођење
- пасивно/прикривено злостављање (нпр. занемаривање)
- економска ускраћеност.

Све то може значити угрожавање, кривичну принуду, киднаповање, противзаконито затварање, неовлашћени приступ и узнемиравање.

Насиље у породици појављује се у различитим облицима и укључује физичко насиље, сексуално насиље, психичко насиље и економско насиље.

Физичко насиље подразумева батинање, ударање по глави и телу, чупање косе, повреде оштрим и тупим предметима, шутирање, дављење, бацање на зид или под, наношење опекотина, итд...

---

<sup>8</sup>Павлековић Г.: „Насиље над женом у породици“, Београд, стр 43, 2000

<sup>9</sup> Fromm, Erich. „Ауторитет и продица“. Загреб: Напријед, стр. 54, 1989.

Под сексуалним насиљем подразумева се свака повреда полне слободе и полног морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос.

Психичко насиље представља застрашивање, константно критиковање, потцењивање, емоционалне претње и оптужбе, стварање осећања несигурности код жртве, посесивно понашање, постављање нереалних очекивања у односу на жртву, вербално злостављање, излагање жртве притиску, злоупотреба поверења, неиспуњавање обећања, емотивна резервисаност, минимизирање, порицање и пребацивање кривице за насиље, изолација, узнемиравање и малтретирање.

Под економским насиљем, подразумева се насилно одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде, трошење новца искључиво за задовољење сопствених потреба, неиспуњавање обавезе издржавања необезбеђених чланова породице, забрана члану породице да располаже сопственим или заједничким приходима, забрану члану породице да се запосли, наметање обавезе подношења детаљних извештаја о трошењу новца и сл.

Пасивно злостављање, је посебан вид насиља у породици који није лако уочљив, а који води у физичко насиље. То је врло суптилан вид насиља који укључује виктимизацију, двосмислености, запостављање, духовно и интелектуално злостављање.

### **3.1. Физичко злостављање**

Физичко злостављање представља један од најдрастичнијих и највидљивијих облика насиља, које подразумева наношење физичке повреде другој особи са намером да се изазове бол, повреда или траума. Овај облик насиља може се испољити у различитим облицима као што су ударање, шамарање, гушење, бацање предмета на жртву, али и употреба оружја или других објеката који могу проузроковати физичке повреде. Физичко злостављање у контексту породице, познато као породично или партнерско насиље, односи се на ситуације у којима једна особа користи силу како би доминирала, контролисала или казнила другог члана породице или интимног партнера.

Последице физичког злостављања су далеко шире од видљивих физичких повреда. Поред сломљених костију, модрица или опекотина, жртве често доживљавају дуготрајне психолошке и емоционалне последице које укључују страх, депресију, анксиозност,

посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), као и губитак самопоуздања и осећаја вредности. Често се дешава да жртве физичког насиља осећају стид или кривицу, што их спречава да потраже помоћ или пријаве насилника.

Физичко злостављање је дубоко укоренењено у односима моћи и контроле, где насилник користи насиље као средство за успостављање или одржавање контроле над жртвом. Ова врста насиља не познаје пол, старосну доб или социјални статус – жртве могу бити мушкарци, жене или деца, мада се најчешће у друштвеном дискурсу и правном систему насиље у породици посматра као питање заштите жена и деце, будући да су они најчешће жртве.

Правовремена интервенција у случајевима физичког злостављања је од кључног значаја. Институције попут полиције, центара за социјални рад, невладиних организација и медицинских установа имају важну улогу у пружању помоћи и заштите жртвама. У многим правним системима, физичко злостављање представља кривично дело, а насилници могу бити процесуирани и осуђени. Међутим, друштвена стигма, страх од одмазде и емоционална повезаност са насилником често спречавају жртве да пријаве насиље и затраже помоћ.

Спречавање физичког злостављања подразумева не само правне мере већ и едукативне програме који се баве родним улогама, здравим односима и ненасилним решавањем конфликта. Подизање свести о штетним ефектима насиља и пружање подршке жртвама кључни су кораци у прекидању циклуса насиља.

### **3.2. Сексуално злостављање**

Сексуално злостављање представља један од најозбиљнијих облика насиља, које подразумева било који облик нежељеног сексуалног контакта или понашања без пристанка жртве. Ово укључује широк спектар акција, као што су физичке сексуалне радње, присилни сексуални односи, па чак и вербално или психолошко злостављање са сексуалним конотацијама. Основна карактеристика сексуалног злостављања је

злоупотреба моћи и контроле, при чему насилник користи силу, претњу или манипулацију како би жртву присилио на сексуалне активности против њене воље.<sup>10</sup>

Једна од кључних компоненти сексуалног злостављања је одсуство пристанка. Без обзира на природу односа између жртве и насилника, било да је у питању партнерски однос, брак или неформални контакт, свака врста сексуалне интеракције без јасног и експлицитног пристанка сматра се злостављањем. Сексуално злостављање често прати и психолошко и емоционално насиље, јер насилник користи страх, кривицу или срамоту како би жртву задржао у позицији подређености.<sup>11</sup>

Последице сексуалног злостављања су вишеслојне и дубоке. Жртве често доживљавају трауме које се могу манифестовати као анксиозност, депресија, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), као и потешкоће у развијању поверења и блиских односа у будућности. Поред тога, физичке последице могу укључивати сексуално преносиве инфекције, нежељене трудноће и дугорочне здравствене проблеме.<sup>12</sup>

У контексту породичног насиља, сексуално злостављање је често један од елемената ширег обрасца злоупотребе, где насилник настоји да контролише све аспекте живота жртве, укључујући и њену сексуалност. Често је повезано са другим облицима злостављања, као што су физичко и емоционално насиље. Сексуално насиље у браку, иако дуго игнорисано или минимализовано, сада је препознато као озбиљан облик кршења људских права и законски се третира као кривично дело у многим земљама.<sup>13</sup>

Према истраживањима, жртве сексуалног злостављања у породици често се суочавају са великим тешкоћама у пријављивању насиља, због стигматизације, страха од освете или друштвених норми које минимализују озбиљност насиља у брачном или партнерском односу.<sup>14</sup> Законске и институционалне интервенције су од суштинске важности у заштити жртава, али често су недовољне без подршке друштва и едукације о правима жртава и обавезама друштва у сузбијању насиља.

---

<sup>10</sup> Herman, J. L. (1992). *Trauma and Recovery*. Basic Books

<sup>11</sup> Brownmiller, S. (1975). *Against Our Will: Men, Women, and Rape*. Simon & Schuster

<sup>12</sup> Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). *The Traumatic Impact of Child Sexual Abuse: A Conceptualization*. American Journal of Orthopsychiatry

<sup>13</sup> Russell, D. E. H. (1990). *Rape in Marriage*. Indiana University Press

<sup>14</sup> Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Polity Press

Превенција сексуалног злостављања захтева свеобухватан приступ који укључује правне, образовне и социјалне мере. Едукација о пристанку, родним улогама и здравим односима, као и кампање подизања свести о штетним последицама сексуалног насиља, кључни су за сузбијање овог облика насиља.<sup>15</sup> Осим тога, институционална подршка жртвама, укључујући медицинску, психолошку и правну помоћ, неопходна је за њихов опоравак и интеграцију у друштво.

### 3.3. Психолошко злостављање

Психолошко злостављање представља облик насиља који не укључује физичко насиље, али наноси дубоке и дуготрајне последице по емоционално и ментално здравље жртве. Ова врста злостављања подразумева континуирану примену вербалног малтретирања, манипулације, понижавања, претећих или застрашујућих коментара, као и изолацију жртве од породице и пријатеља.<sup>16</sup> Циљ психолошког злостављања је да насилник успостави и одржава контролу над жртвом, чиме се постепено нарушава њен осећај самопоуздања и самопоштовања.

Један од најчешћих начина психолошког злостављања је вербално злостављање, које укључује вређање, омаловажавање и критиковање жртве, са циљем да се она осети безвредно и беспомоћно. Насилник може користити и манипулацију, где покушава да контролише понашање и осећања жртве, често је убеђујући да је она крива за све проблеме у вези или породици.<sup>17</sup> Ово се често назива "гаслајтинг", где насилник користи технике због којих жртва почиње да сумња у своју перцепцију стварности и умањује своју способност да се одупре злостављању.<sup>18</sup>

Психолошко злостављање може имати озбиљне последице по ментално здравље жртве. Дугорочно изложени оваквом третману, жртве могу развити депресију, анксиозност, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), као и друге психолошке проблеме. Психолошко насиље утиче на осећај сопствене вредности жртве, нарушавајући њену способност да доноси одлуке, као и да се успешно носи са животним изазовима. Наравно, овај вид насиља често остаје непрепознат и недовољно санкционисан, управо зато што не

---

<sup>15</sup> Heise, L. (1998). *Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework*. Violence Against Women

<sup>16</sup> Walker, L. E. (1999). *The Battered Woman Syndrome*. Springer Publishing

<sup>17</sup> Dutton, D. G. (2007). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. Guilford Press

<sup>18</sup> Abramson, H. (1973). *Gaslighting: Victimization through Cognitive Distortion*. Journal of Psychological Abuse



оставља физичке доказе, али његове последице могу бити једнако озбиљне као и оне које проузрокује физичко злостављање.<sup>19</sup>

Кључни аспект психолошког злостављања је изолација жртве, где насилник спречава контакт жртве са пријатељима и породицом, чиме је чини све зависнијом од њега. Ово доводи до повећаног осећаја усамљености и беспомоћности, што насилнику додатно омогућава да контролише жртву.<sup>20</sup> Изолација је често праћена економском контролом, где насилник спречава жртву да ради или управља финансијама, чиме се она доводи у још тежу ситуацију и губи независност.

Важно је нагласити да је психолошко злостављање често први корак у ширем обрасцу породичног насиља, где се на крају може испољити и физичко или сексуално насиље. Сваки облик насиља у породици треба посматрати као озбиљан проблем који захтева интервенцију, како би се жртвама пружила подршка и заштита.<sup>21</sup>

Превенција и третман психолошког злостављања укључује подизање свести о овом облику насиља, едукацију о здравим односима и пружање подршке жртвама. Терапеутски рад са жртвама, као и са насилницима, неопходан је за прекид циклуса насиља и успостављање здравих односа.<sup>22</sup>

### 3.4. Економска злоупотреба

Економска злоупотреба је један од мање видљивих али веома деструктивних облика насиља који се јавља у оквиру породичних односа. Овај облик насиља подразумева контролу и манипулацију финансијским ресурсима жртве од стране насилника, са циљем да се ограничи њена економска независност и слобода. Економска злоупотреба укључује спречавање жртве да зарађује, ограничавање приступа новцу, контролисање потрошње, као и присвајање жртвиних финансијских средстава.<sup>23</sup>

---

<sup>19</sup> Stark, E. (2007). *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press

<sup>20</sup> Herman, J. L. (1992). *Trauma and Recovery*. Basic Books

<sup>21</sup> Johnson, M. P. (2008). *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. Northeastern University Press

<sup>22</sup> Walker, L. E. (1979). *The Battered Woman*. Harper & Row

<sup>23</sup> Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the Scale of Economic Abuse*. Violence Against Women

Економска злоупотреба често почиње кроз ограничавање могућности жртве да ради. Насилници могу спречити своје партнере да се запосле, одбијајући да им обезбеде превоз до посла или негирајући им финансијска средства за одржавање професионалних вештина или образовање. У случајевима када жртва ради, насилник може покушати да контролише како ће новац бити потрошен или захтевати да се зарађена средства предају њему.<sup>24</sup>

Економска злоупотреба се такође манифестује кроз дужничко ропство, где насилник прави дугове у име жртве, злоупотребљавајући њене кредитне картице или правећи друге финансијске обавезе без њеног знања. Ова пракса доводи до дугорочне финансијске нестабилности жртве, јер је она често остављена да враћа дугове које није направила, што јој додатно отежава да напусти насилни однос и постане финансијски независна.<sup>25</sup>

Последице економске злоупотребе су далекосежне. Поред материјалних губитака, економска зависност спречава жртву да се ослободи из насилног односа јер нема финансијских средстава за самосталан живот. Ова врста зависности повећава психолошки притисак на жртву, често доводећи до осећаја беспомоћности и безнађа.<sup>26</sup> Студије показују да економска злоупотреба повећава вероватноћу да ће жртве остати у насилним односима дужи временски период, јер недостатак финансијских ресурса ограничава њихове могућности да потраже помоћ или напусте насилника.<sup>27</sup>

Економска злоупотреба такође има дубоке импликације на будућност жртве, јер дугорочна финансијска нестабилност и губитак кредитне способности могу трајати годинама након што се жртва ослободи насилног односа. Ово може утицати на њену способност да обезбеди стан, здравствену заштиту или друге основне потребе, што додатно угрожава њену добробит и безбедност.<sup>28</sup>

Превенција и решавање економске злоупотребе захтева свеобухватан приступ који укључује правну заштиту жртава, као и подршку у виду финансијске едукације и помоћи.

---

<sup>24</sup> Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). *Understanding Economic Abuse in the Lives of Survivors*. Journal of Interpersonal Violence

<sup>25</sup> Stark, E. (2007). *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press

<sup>26</sup> Sanders, C. K. (2015). *Economic Abuse in the Context of Domestic Violence: Implications for Women's Health*. Violence Against Women

<sup>27</sup> Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the Scale of Economic Abuse*. Violence Against Women

<sup>28</sup> Kim, J. (2012). *The Impact of Economic Abuse on Divorce: Financial Deprivation and Women's Decision-Making Processes*. Journal of Family and Economic Issues

Законске мере, као што су финансијска одштета и реституција за жртве, могу помоћи у враћању контроле над њиховим финансијама и обезбедити им ресурсе за нови почетак.

#### 4. ПСИХО-СОЦИЈАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИЗВРШИЛАЦА

Психо-социјалне карактеристике извршилаца кривичног дела насиља у породици су сложени аспекти који обухватају комбинацију личних, психолошких и социјалних фактора који утичу на њихово понашање и склоност ка насилничком понашању. Ове карактеристике не представљају униформни образац, али бројна истраживања указују на одређене заједничке факторе који могу допринети томе да нека особа постане насилник у породичном контексту.

Један од кључних психолошких фактора код извршилаца породичног насиља је проблем са управљањем бесом и импулсима. Насилници често имају потешкоћа са контролом сопствених емоција, што може довести до излива беса и агресивног понашања у стресним ситуацијама.<sup>29</sup> Поред тога, код многих насилника присутан је и низак степен емпатије, односно неспособност да се идентификују са осећањима жртве или да схвате последице својих поступака.

Истраживања показују да је низак ниво самопоштовања такође једна од уобичајених психолошких карактеристика извршилаца породичног насиља. Овај недостатак самопоуздања и осећај сопствене инфериорности често се компензују кроз агресивно понашање и покушај да се успостави контрола над партнером или чланом породице.<sup>30</sup> Ова контрола може бити резултат дубоких личних несигурности, али и научених обрасца понашања који су формиран у раном детињству.

Многи насилници су одрасли у окружењу у коме је насиље било нормализовано или прихваћено као начин решавања конфликта. Истраживања указују на то да постоји снажна повезаност између искуства насиља у детињству и каснијег насилничког

---

<sup>29</sup> Dutton, D. G. (2007). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. Guilford Press

<sup>30</sup> Walker, L. E. (1979). *The Battered Woman*. Harper & Row

понашања у одраслом добу. Ово се односи како на директно искуство злостављања, тако и на сведочење насиљу између родитеља или других чланова породице.<sup>31</sup>

Социјални фактори такође играју важну улогу у формирању профила извршилаца насиља у породици. Један од значајних фактора је сиромаштво и социјална маргинализација. Лица која се налазе у тешким економским условима често се суочавају са великим стресом, фрустрацијом и осећајем немоћи, што може повећати ризик од насилног понашања. Сиромаштво може изазвати осећај губитка контроле над сопственим животом, што неки насилници настоје да компензују контролом над члановима породице.<sup>32</sup>

Родне улоге и друштвени стереотипи такође доприносе формирању насилничких облика понашања. У патријархалним друштвима, где су мушкарци често доживљени као главни ауторитет у породици, насилници могу сматрати да имају право да контролишу и дисциплинују партнере и децу кроз физичку и психолошку доминацију.<sup>33</sup> Насилници који верују у традиционалне улоге полова и неравноправност између мушкараца и жена често оправдавају своје понашање на основу друштвено прихваћених норми и уверења.

Такође, употреба алкохола и других психоактивних супстанци повезана је са повећаним ризиком за насиље у породици. Многи насилници користе алкохол или дрогу као начин да се носе са стресом или да ублаже осећај кривице због свог понашања. Иако алкохол и дроге не изазивају директно насиље, они могу смањити контролу над понашањем и повећати агресивне тенденције.<sup>34</sup>

#### **4.1. Демографски профил**

Демографски профил извршилаца кривичног дела насиља у породици може варирати, али одређене карактеристике се чешће појављују у истраживањима. Према студијама,

---

<sup>31</sup> Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). *An Analysis of Risk Markers in Husband to Wife Violence: The Current State of Knowledge*. Violence and Victims

<sup>32</sup> Jewkes, R. (2002). *Intimate Partner Violence: Causes and Prevention*. The Lancet

<sup>33</sup> Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. Free Press

<sup>34</sup> Leonard, K. E., & Quigley, B. M. (1999). *Drinking and Marital Aggression in Newlyweds: An Event-Based Analysis of Drinking and the Occurrence of Husband Marital Aggression*. Journal of Studies on Alcohol

већина извршилаца су мушкарци, иако и жене могу бити починиоци насиља. Извршиоци често потичу из различитих старосних група, али најчешће су у средњим годинама.<sup>35</sup>

Ниво образовања и економски статус такође играју значајну улогу. Истраживања показују да су извршиоци породичног насиља често лица са нижим нивоом образовања и мањим приходима, што је повезано са стресом и друштвеним притисцима који могу допринети агресивном понашању. Поред тога, насилници могу долазити из друштвених група у којима су патријархалне вредности доминантне, што оправдава доминацију мушкараца над женама.<sup>36</sup>

#### 4.2. Психолошке особине

Психолошке особине извршилаца кривичног дела насиља у породици играју важну улогу у разумевању динамике насиља и фактора који га подстичу. Извршиоци су често обележени низом негативних психолошких карактеристика, укључујући ниско самопоштовање, импулсивност и проблеме са управљањем емоцијама, посебно бесом.<sup>37</sup> Ове особине могу довести до неконтролисаних реакција у стресним ситуацијама, што доводи до агресивног понашања.

Такође, извршиоци насиља често показују недостатак емпатије, што их чини неспособним да схвате патње жртава или последице својих поступака. Ово недостатак осећања одговорности и свести о последицама својих поступака доприноси одржавању насилничког понашања. У многим случајевима, извршиоци су били изложени насилним обрасцима у детињству, што може утицати на њихове начине реаговања у одраслом добу.<sup>38</sup>

Поред тога, неки извршиоци насиља развијају комплексније механизме контроле, као што су манипулација и гаслајтинг, што указује на способност да психологију жртве користе за своје интересе. Ове психолошке особине, у комбинацији са друштвеним и економским факторима, стварају оквир у коме насиље постаје прихватљиво решење за решавање конфликта.

---

<sup>35</sup> Felson, R. B., & Lane, K. J. (2010). *Does Violence Involving Women and Intimate Partners Have a Unique Etiology?* Criminology

<sup>36</sup> Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. Free Press

<sup>37</sup> Dutton, D. G. (2007). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. Guilford Press

<sup>38</sup> Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). *An Analysis of Risk Markers in Husband to Wife Violence: The Current State of Knowledge*. Violence and Victims

### 4.3. Породични контекст

Породични контекст у коме се одвија насиље у породици значајно утиче на појаву и одржавање насилничког понашања. Породичне динамике, укључујући комуникацију, конфликти и улоге чланова породице, могу да допринесу или ублаже насилне ситуације. Извршиоци насиља често потичу из породица у којима је насиље било нормализовано, што значи да су у раном детињству сведочили или су сами били жртве насиља.

У многим случајевима, патријархалне вредности и традиционалне родне улоге играју значајну улогу у структури породичних односа. Мушкарци који сматрају да имају право да контролишу и доминирају над женама могу бити склони насиљу, а овај облик понашања може бити подржан од стране друштвеног окружења и традиције. Поред тога, економска зависност жена од партнера често их оставља у безизлазној ситуацији, чиме се одржава циклус насиља.<sup>39</sup>

Породичне кризе, као што су економски проблеми, незапосленост или стрес, могу додатно погоршати ситуацију и довести до појаве насиља. У овом контексту, насилници могу осећати губитак контроле над својим животима и, у покушају да надокнаде тај осећај, прибегавају насиљу као начину решавања конфликта.<sup>40</sup> Ова сложена интеракција између личних и породичних фактора чини превенцију и интервенцију у ситуацијама насиља у породици изузетно сложеним.

### 4.4. Криминолошке карактеристике извршилаца

Криминолошке карактеристике извршилаца кривичног дела насиља у породици обухватају различите аспекте који помажу у разумевању узрока и механизма овог облика насиља. Ове карактеристике често укључују фрустрацију, агресивност, и слабе механизме за решавање конфликта, што може довести до појаве насилничког понашања.<sup>41</sup>

Извршиоци често показују обрасце понашања који указују на историју насилног деловања, укључујући учестале инциденте агресије или насилних поступака, често у оквиру интимних веза. Поред тога, истраживања указују на то да многи извршиоци имају

---

<sup>39</sup> Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the Scale of Economic Abuse*. *Violence Against Women*

<sup>40</sup> Stark, E. (2007). *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press.

<sup>41</sup> Dutton, D. G. (2007). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. Guilford Press

поремећаје у понашању, као што су антисоцијални поремећај личности или проблеми са контролом беса, који доприносе њиховој склоности ка насилничком понашању.<sup>42</sup>

У криминолошком контексту, друштвени фактори као што су социјална изолација, недостатак подршке и стресни животни услови, такође играју важну улогу. Извршиоци често долазе из друштвених окружења где су патријархалне вредности и насилнички образци нормализовани, што доприноси одржавању насилних образаца понашања унутар породица.<sup>43</sup> Стога, криминолошке карактеристике извршилаца насиља у породици представљају сложену мрежу интеракција индивидуалних, друштвених и психолошких фактора.

## 5. ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

### 5.1. Насиље над женама

Насиље над женама представља глобални проблем који обухвата широк спектар физичких, сексуалних, психолошких и економских облика насиља, чиме се крши основно људско достојанство и права жена. Према проценама Светске здравствене организације (СЗО), око 1 од 3 жене широм света било је жртва физичког или сексуалног насиља у свом животу, чиме се насиље над женама сврстава у један од најчешћих облика људских права.

Облици насиља над женама могу бити следећи:

- 1. Физичко насиље:** Овај облик насиља обухвата све врсте физичког напада, укључујући ударање, шамарање, гурање и друге облике агресије. Поред непосредних физичких повреда, физичко насиље може имати дугорочне последице по здравље, укључујући хроничне болести, менталне поремећаје и социјалну изолацију.<sup>44</sup>
- 2. Сексуално насиље:** Сексуално насиље укључује силовање, сексуално узнемиравање и друге облике сексуалног присилног понашања. Овај облик насиља оставља дубоке психолошке последице, као што су посттрауматски стрес,

---

<sup>42</sup> Felson, R. B., & Lane, K. J. (2010). *Does Violence Involving Women and Intimate Partners Have a Unique Etiology?* Criminology

<sup>43</sup> Jewkes, R. (2002). *Intimate Partner Violence: Causes and Prevention*. The Lancet

<sup>44</sup> Heise, L. L., Ellsberg, M., & Gottemoeller, M. (1999). *Ending Violence Against Women*. Population Reports, Series L, No. 11

анксиозност и депресија, и често утиче на сексуално и репродуктивно здравље жена.<sup>45</sup>

3. **Психолошко насиље:** Овај облик насиља подразумева контролу, манипулацију и емоционално злостављање. Психолошко насиље може укључивати вербалне увреде, претеће понашање, изоловање жртве од пријатеља и породице и контролу над финансијским ресурсима. Овај облик насиља често је тешко препознати, али може бити подједнако штетан као и физичко насиље.<sup>46</sup>
4. **Економско насиље:** Овај облик насиља подразумева контролу над финансијским ресурсима жене, што може укључивати забрану рада, одузимање зараде или ускраћивање приступа финансијским средствима. Економска зависност од партнера може значајно отежати жртвама да напусте насилничке односе.<sup>47</sup>

Насиље над женама није изолован феномен, већ је резултат сложеног система социјалних, економских и културних фактора. Патријархални системи, у којима су мушкарци доминантни у друштвеним, економским и политичким сферама, доприносе одржавању насилних обрасца понашања. Традиционалне родне улоге, које прописују да жене буду подређене мушкарцима, могу подстицати мушкарце на насиље као начин да се одржи контрола над партнерима.<sup>48</sup>

Социјални фактори, као што су сиромаштво, незапосленост и недостатак образовања, такође играју значајну улогу у појави насиља. Жене које живе у условима економске нестабилности чешће су изложене ризику од насиља, јер економска зависност може спречити одлазак из насилничких односа.

Последице насиља над женама су дубоке и далекосежне. Насиље може довести до озбиљних физичких повреда, као и до хроничних здравствених проблема. Психолошке последице, као што су посттрауматски стрес, депресија и анксиозност, могу значајно утицати на квалитет живота жртава.<sup>49</sup> Поред индивидуалних последица, насиље над

---

<sup>45</sup> Campbell, R. (2002). *Emotionally Involved: The Impact of Researching Rape*. Routledge

<sup>46</sup> Koss, M. P., Gidycz, C. A., & Wisniewski, N. (1994). *The Sexual Experiences Survey: Reliability and Validity*. Journal of Consulting and Clinical Psychology

<sup>47</sup> Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the Scale of Economic Abuse*. Violence Against Women

<sup>48</sup> Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. Free Press

<sup>49</sup> Campbell, R. (2002). *Emotionally Involved: The Impact of Researching Rape*. Routledge



женама има и шире друштвене импликације, укључујући економске трошкове за здравствени систем и губитак продуктивности.

Насиље над женама представља озбиљан глобални проблем који захтева хитну интервенцију на свим нивоима. Потребно је радити на свести о питању насиља, променити друштвене норме и вредности, као и обезбедити адекватну подршку жртвама. Превенција насиља, образовање о правима жена и стварање безбеднијег друштва основни су кораци ка елиминацији насиља над женама.

## 5.2. Насиље над децом

Насиље над децом представља озбиљан и свеобухватан проблем који укључује физичко, сексуално и емоционално занемаривање. Према проценама Светске здравствене организације (СЗО), више од 1,5 милијарди деце широм света било је изложено неком облику насиља, што подстиче потребу за детаљнијим истраживањем и интервенцијом у овом домену.

Облици насиља над децом могу бити следећи:

- 1. Физичко насиље:** Овај облик насиља укључује било какво физичко повређивање детета, као што су удари, шамарање или друге врсте физичке агресије. Физичко насиље може оставити трауме не само на телу, већ и на психичком стању детета, што може довести до дуготрајних последица као што су анксиозност и депресија.<sup>50</sup>
- 2. Сексуално насиље:** Сексуално насиље над децом обухвата сексуално искоришћавање, сексуално узнемиравање и силовање. Деца која су жртве сексуалног насиља често се суочавају са дубоким психолошким траумама, које могу утицати на њихово развијање и стварање здравих односа у будућности.<sup>51</sup>
- 3. Емоционално насиље:** Овај облик насиља укључује вербално злостављање, психолошки притисак и манипулацију. Емоционално насиље може довести до ниског самопоштовања, депресије и других менталних проблема код деце.<sup>52</sup> Често

---

<sup>50</sup> Finkelhor, D. (1994). *Current Information on the Scope and Nature of Child Sexual Abuse*. The Future of Children

<sup>51</sup> Dube, S. R., Anda, R. F., Felitti, V. J., Chapman, D. P., Williamson, D. F., & Giles, W. H. (2005). *Childhood Abuse, Household Dysfunction, and Indicators of Impaired Adult Functioning in the Behavioral Risk Factor Surveillance Study*. American Journal of Preventive Medicine

<sup>52</sup> Yates, T. M., & Grey, M. (2008). *The Intergenerational Transmission of Child Maltreatment: A Review of the Literature*. Child Abuse & Neglect

се емоционално насиље може сматрати "невидљивим", али његове последице су дубоке и дуготрајне.

- 4. Занемаривање:** Занемаривање је облик насиља који подразумева недостатак основних потреба детета, као што су храна, одевни предмети, здравствена нега и емоционална подршка. Деца која су занемарена често развијају проблеме у вези са развојем, образовањем и социјализацијом.<sup>53</sup>

Насиље над децом проузроковано је сложеним интеракцијама различитих фактора. Социјално-економски статус, поремећаји у понашању родитеља и доступност ресурса играју важну улогу у појави насиља. Породице које живе у сиромаштву често су под већим стресом, што може довести до повећања ризика од насиља.<sup>54</sup>

Поред тога, истраживања показују да родитељи који су сами били жртве насиља у детињству имају већу вероватноћу да ће пренети насилне образце понашања на своју децу.<sup>55</sup> Друштвени фактори, као што су патријархални системи, културне норме и приступ образовању, такође доприносе овом проблему.

Последице насиља над децом могу бити краткорочне и дугорочне. Деца која су жртве насиља често показују знаке посттравматског стреса, анксиозности, депресије и проблема у понашању.<sup>56</sup> Дугорочно, насиље може утицати на физичко и ментално здравље, образовање и социјалну интеграцију жртва.

Такође, насиље над децом има и значајне друштвене и економске последице. Повећани трошкови за здравствену негу, образовање и правни системи могу представљати значајно оптерећење за друштво. Поред тога, недоступност адекватне подршке за жртве може допринети кругу насиља и у будућности.<sup>57</sup>

---

<sup>53</sup> Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. National Academies Press

<sup>54</sup> Miller, P. M., & Barlow, S. (2013). *Child Maltreatment and Its Impact on Children: A Review of the Literature*. Journal of Child Health Care

<sup>55</sup> Belsky, J. (1993). *Etiology of Child Maltreatment: A Developmental-Ecological Analysis*. Psychological Bulletin

<sup>56</sup> Widom, C. S., & Czaja, S. J. (2009). *A Prospective Investigation of the Relationship Between Child Abuse and Adult Victimization*. Journal of Consulting and Clinical Psychology

<sup>57</sup> Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., ... & Marks, J. S. (1998). *Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study*. American Journal of Preventive Medicine

Насиље над децом представља озбиљан и сложен проблем који захтева хитну интервенцију на свим нивоима. Потребно је стварање свести о овом питању, развој превентивних програма и подршка жртвама. Образовање о правима детета и побољшање друштвених услова основни су кораци у елиминацији насиља над децом и стварању безбеднијег окружења за раст и развој.

### 5.3. Насиље над мушкарцима

Насиље над мушкарцима често остаје у сенци традиционалних перцепција о насиљу и родним улогама. Док се насиље над женама углавном препознаје и активно се противи, насиље над мушкарцима остаје често недовољно истраживано и минимализовано. Према различитим истраживањима, мушкарци такође постају жртве физичког, емоционалног и сексуалног насиља, а последице овог насиља могу бити дубоке и разорне.

Облици насиља над мушкарцима могу бити следећи:

- 1. Физичко насиље:** Овај облик насиља укључује било какве физичке нападе, као што су удари, шамарање или гурање. Иако је насиље над мушкарцима често повезано са другом мушком особом, све више истраживања показује да жене могу бити извршиоци физичког насиља према мушкарцима. Овакав облик насиља може проузроковати не само физичке повреде, већ и дуготрајне последице по ментално здравље.<sup>58</sup>
- 2. Емоционално и психолошко насиље:** Мушкарци такође могу бити жртве емоционалног и психолошког насиља, које укључује вербално злостављање, манипулацију и контролу. Емоционално насиље може имати подједнако негативан утицај на мушкарце као и на жене, често доводећи до проблема као што су депресија, анксиозност и проблеми са самопоштовањем.<sup>59</sup>
- 3. Сексуално насиље:** Иако је чешће да се жртве сексуалног насиља идентификују као жене, мушкарци такође могу бити жртве сексуалног насиља. Сексуално насиље над мушкарцима често остаје неоткривено, делом због стигме и друштвених

---

<sup>58</sup> Hines, D. A., & Malley-Morrison, K. (2001). *Comparing Victims of Female-Perpetrated and Male-Perpetrated Intimate Partner Violence*. *Journal of Family Violence*

<sup>59</sup> Simmons, C. A., et al. (2008). *The Nature and Consequences of Men's Use of Intimate Partner Violence: A Review of the Literature*. *Journal of Men's Studies*

предрасуда које окружују мушку жртву.<sup>60</sup> Овај облик насиља може бити изузетно трауматичан и довести до озбиљних психолошких последица.

Насиље над мушкарцима може бити проузроковано различитим факторима. Традиционалне родне улоге и стереотипи често подстичу мушкарце да перципирају себе као "снажне" и "отпорне", што може отежати признавање да су жртве насиља. Ови стереотипи могу довести до тога да мушкарци избегавају пријављивање насиља или тражење помоћи, страхујући од осуде и понижења.<sup>61</sup>

Социјални и економски фактори, као што су стрес, незапосленост и социјална изолација, такође могу допринети појави насиља. Мушкарци који живе у насилним окружењима или у ситуацијама великих притисака могу постати жртве насилничког понашања, како од других мушкараца, тако и од жена.<sup>62</sup>

Последице насиља над мушкарцима могу бити дубоке и разорне. Поред физичких повреда, жртве насиља често пате од психолошких проблема, укључујући посттрауматски стрес, депресију и проблеме у односима. Ова психолошка оптерећења могу довести до тога да мушкарци избегавају социјалне интеракције и изолују се, што додатно погоршава њихово стање.

Друштвене последице насиља над мушкарцима укључују стварање културе стигме и нераумевања. Мушкарци који су жртве насиља често су оптерећени страхом од осуде и недостатка подршке, што их може одвратити од пријављивања насилника или тражења помоћи.<sup>63</sup> Ово може створити ланац насилног понашања који се преноси на следеће генерације.

Насиље над мушкарцима представља важан, али често занемарен проблем који захтева друштвену пажњу и интервенцију. Потребно је радити на изменама у друштвеним нормама и вредностима, као и пружању подршке жртвама, како би се осигурало да

---

<sup>60</sup> Tewksbury, R. (2007). *Male Victims of Domestic Violence: Examining the Gendered Nature of Partner Violence*. Violence Against Women

<sup>61</sup> Koss, M. P., Gidycz, C. A., & Wisniewski, N. (1994). *The Sexual Experiences Survey: Reliability and Validity*. Journal of Consulting and Clinical Psychology

<sup>62</sup> Hoffman, L. A., & Wekerle, C. (2010). *Men's Experiences of Intimate Partner Violence: Implications for Treatment and Policy*. Journal of Family Violence

<sup>63</sup> Hines, D. A., & Malley-Morrison, K. (2001). *Comparing Victims of Female-Perpetrated and Male-Perpetrated Intimate Partner Violence*. Journal of Family Violence

мушкарци могу признати своје жртве без страха од осуде. Образовање о правима мушкараца и пружање ресурса за подршку жртвама насиља кључни су кораци у стварању сигурнијег и подржавајућег друштва.

#### 5.4. Насиље над старим и нејаким лицима

Насиље над старим и нејаким лицима представља озбиљан социјални проблем који утиче на рањиве групе у друштву, често остављајући дубоке физичке и психолошке последице. С обзиром на старење популације и повећање броја старијих особа, важно је истражити облик, узроке и последице насиља над овом групом, као и начине за његово спречавање.

Облици насиља над старим и нејаким лицима могу бити следећи:

- 1. Физичко насиље:** Овај облик насиља укључује било какве физичке нападе, као што су ударање, гурање или присилно затварање. Старија лица, због своје физичке слабости и ограничене покретљивости, често су лакше мета физичког насиља. Међутим, иако се физичко насиље често види као најочигледнији облик злостављања, многи случајеви остају невидљиви и непријављени.<sup>64</sup>
- 2. Емоционално и психолошко насиље:** Овај облик насиља подразумева вербално злостављање, манипулацију и контролу. Емоционално насиље може укључивати претење, вређање или изоловање старијих особа од породице и пријатеља. Овај облик насиља може довести до значајних менталних проблема, укључујући депресију и анксиозност.<sup>65</sup>
- 3. Сексуално насиље:** Иако се чини да је сексуално насиље чешће у младој популацији, старија лица такође су изложена овом ризику. Сексуално насиље над старијим особама може се догодити у установама за негу, али и у кућним условима, и често остаје непрепознато.<sup>66</sup>
- 4. Занемаривање:** Занемаривање је један од најчешћих облика насиља над старијим лицима. Овај облик укључује недостатак основне неге, као што су храна, медицинска нега и емоционална подршка. Старија лица која су занемарена могу

---

<sup>64</sup> Fritz, B. J., et al. (2015). *Elder Abuse and the Role of the Nurse: A Review of the Literature*. Journal of Nursing Care Quality

<sup>65</sup> Lachs, M. S., & Pillemer, K. (2004). *Elder Abuse*. The New England Journal of Medicine

<sup>66</sup> Cohen, L. M., et al. (2010). *Elder Abuse: A Clinical and Legal Guide*. Springer Publishing Company

показивати симптоме физичке и менталне патње, што може довести до озбиљних последица по њихово здравље.<sup>67</sup>

Разлози за насиље над старијим особама су сложени и често укључују комбинацију индивидуалних, породичних и друштвених фактора. Породице које су оптерећене финансијским стресом могу бити под већим ризиком од насиља. Дуготрајна нега старих лица, посебно оних са хроничним болестима, може довести до стреса и фрустрације, што може изазвати насилно понашање.<sup>68</sup> Друштвени стереотипи о старењу, као и недостатак подршке у заједници, могу допринети проблему. Често, старија лица су перципирана као оптерећење, што може довести до емоционалног и физичког насиља.<sup>69</sup> Психолошки проблеми, као што су депресија или злоупотреба супстанци, могу такође допринети насиљу над старим лицима.<sup>70</sup>

Насиље над старијим особама може имати озбиљне последице, како по жртве, тако и по друштво у целини. Старија лица која су жртве насиља могу патити од физичких повреда, али и од дугорочних менталних проблема, као што су посттрауматски стрес и депресија.<sup>71</sup>

Друштвене последице укључују економске трошкове лечења, као и губитак продуктивности и квалитета живота. Установе за негу често имају трошкове повезане са управљањем насиљем и недоступношћу адекватних ресурса за подршку старим лицима (Cooper et al., 2008).

Насиље над старим и нејаким лицима представља сложен и хитно решив проблем. Потребно је развијати свест о овом проблему и увести мере заштите и подршке, како би старија лица могла живети достојанствено и безбедно. Образовање о правима старих лица, као и обука особља у установама за негу, кључни су кораци у спречавању насиља и пружању адекватне подршке.

---

<sup>67</sup> Dong, X., et al. (2009). *Elder abuse and neglect: a review of the literature*. Journal of Elder Abuse & Neglect

<sup>68</sup> Naughton, C., et al. (2015). *Understanding and preventing elder abuse: a qualitative study of perspectives of health professionals*. Age and Ageing

<sup>69</sup> Pillemer, K., & Hudson, R. (2008). *Contradictions in the Social Construction of the Elderly: Implications for Elder Abuse Research*. Journal of Elder Abuse & Neglect

<sup>70</sup> Hawes, M. C., et al. (2010). *The impact of elder abuse on elder's health outcomes*. Journal of Aging & Social Policy

<sup>71</sup> Zwakman, M., et al. (2016). *Consequences of elder abuse: A review of the literature*. International Psychogeriatrics

## 6. НАУЧНИ МОДЕЛИ ОБЈАШЊЕЊА НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА

Неколико је модела који објашњавају настанак и одржавање злостављања деце. Модели су различити у односу на дефиниције сложености, претпоставке о узроцима и начине којим се описују узрочно последични односи. Почетком осамдесетих година доминантни су били традицијски модели: социо-културални и психопатолошки. Код психопатолошког модела злостављања узрок је у психијатријским поремећајима починиоца. Претходна истраживања проналазила су повезаност између црта личности код родитеља и злостављања деце, али да није утврђен посебан психопатолошки модел злостављача.

Социо - културални модел злостављање објашњава се стресом због неповољних социо-околинских услова (лош економски статус, ниско образовање, неповољна величина и структура породице, неуклопљеност породице у социјалну средину). Истраживања су потврдила повезаност социо-околинских услова и злостављања деце, али ни један услов није заједнички за све породице у којима злостављање постоји. Социо – психолошки модел злостављања деце, обухватнија је верзија традицијског, социо-културалног модела злостављања деце и укључује ситуацијско-интерперсоналне варијабле и индивидуална обележја родитеља и деце, а по својој је природи интеграцијски. Интеграцијски модели који су се појавили осамдесетих година, обједињују низ узрока односно ризичних услова злостављања. То су још и општи, еколошки, трансакцијски, транзиционални, те радни модел којим се руководи Килен.<sup>72</sup>

Њубергеру и Битнеру, под ризичне предуслове за породично насиље виде међусобно деловање социокултуралних фактора и стресора везаних за породичну ситуацију (међусобни лоши односи родитеља, тежак однос између родитеља и детета, тешко стамбено стање и лоша финансијска ситуација) и услове у којима породица живи, неке карактеристике детета (ако има поремећај или обољење за који је потребна туђа нега или одређени хендикеп) и родитеља (душевно обољење, зависност од алкохола, дроге, коцке и других порока, ниско самопоштовање, поремећај личности, жртва злостављања).

---

<sup>72</sup> Pajer, K., Gardner, W., Lourie, A., (et al.), (2014), Physical Child Abuse Potential in Adolescent Girls: Associations With Psychopathology, Maltreatment, and Attitudes Toward Child-Bearing, *CanJPsychiatry*; 59(2):98-106

Код еколошког модела имамо четири утицаја, који у међусобном деловању могу довести до запостављања и злостављања, а поред њих постоје заштитни услови који смањују вероватноћу злостављања.

Трансакцијски модел садржи социјалне услове, психолошке, биолошке, заштитне чиниоце и чиниоце ризика. Подела узрочних чиниоца је на пролазне и трајне.

Транзицијски модел разликује ризичне и заштитне чиниоце. Сукоб детета и родитеља има три фазе у којима се мешају заштитни и ризични чиниоци. У првој фази полази се од умањене толеранције на стресове и ослобађање агресивности, па до слабог разрешавања криза у другој тј. следећој фази, све до успостављања хроничног метода раздражљивости и агресивности према члановима унутар породице у завршној фази.

Поменути модели баве се објашњавањем физичког злостављања. Поред чиниоца ризика имамо и заштитне чиниоце који умањују злостављање и занемаривање. Услед поремећаја равнотеже између те две врсте чинилаца долази до злостављања. Зато се истражује њихово деловање тј. међусобни однос и допринос приликом појаве злостављања јер се још увек нису утврдили чиниоци стварања ризика у мери која би била довољна да доведе до злостављања.

Холистички, интеракцијски и еклектичан радни модел створио је Килен. Овај модел садржи: родитеље (посебно обраћа пажњу на стресне чиниоце у детињству родитеља), родитељске функције, дете (поступак којим се носи са кризама и губитком), приврженост родитеља и деце, утицај друштвене мреже као и социјалне и економске аспекте.

## **7. ПРАВНИ ОКВИР У ВЕЗИ ПСИХО-СОЦИЈАЛНИХ И КРИМИНОЛОШКИХ КАРАКТЕРИСТИКА ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ**

Правни оквир за решавање проблема насиља у породици у Србији и другим државама поставља основне принципе и механизме за заштиту жртава и кажњавање извршилаца. Систем правних норми подразумева интервенције које су усмеравају на психо-социјалне и криминолошке аспекте овог проблема.

У Србији, основни закони који се баве проблемом насиља у породици укључују:



1. Кривични законик: У Кривичном закону Републике Србије (Службени гласник РС, број 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 87/18) дефинисане су кривичне радње као што су насиље у породици (члан 194) и злостављање (члан 195). Ови чланови предвиђају казне за физичко, психолошко и сексуално насиље, као и за претеће понашање према члановима породице.
2. Закон о спречавању насиља у породици: Овај закон (Службени гласник РС, број 94/16) прописује механизме за заштиту жртава, укључујући хитне мере за заштиту и правне поступке против извршилаца. Он предвиђа привремене забране приближавања и обавезне терапије за починиоце.
3. Закон о социјалној заштити: Регулације права и обавезе социјалних служби у пружању помоћи жртвама насиља, укључујући психолошку подршку и терапију.

Правни оквир обухвата и аспекте који се тичу психо-социјалних карактеристика извршилаца насиља. Законодавство признаје да насилно понашање често проистиче из дубљих психолошких проблема и социјалних фактора, као што су:

1. Поремећаји личности: Многи извршиоци насиља показују знаке поремећаја личности, као што су антисоцијални и гранични поремећаји. Ови поремећаји могу утицати на њихово перципирање реалности и однос према жртвама.<sup>73</sup>
2. Социо-економски статус: Поред психолошких фактора, социо-економски статус извршилаца насиља такође игра важну улогу. Без посла, у стању сталног стреса и финансијских проблема, појединци могу постати подложни насилном понашању.<sup>74</sup>
3. Патријархални ставови: У многим друштвима, патријархални ставови и стереотипи о родним улогама могу подстицати насилно понашање према партнерима и члановима породице.<sup>75</sup>

Извршиоци насиља у породици често показују специфичне криминолошке карактеристике. Ово укључује:

---

<sup>73</sup> Huss, M. T., & Trocki, K. F. (2007). *The criminalization of intimate partner violence: Gender and the law*. Criminal Justice Policy Review

<sup>74</sup> Fagan, J., & Wilkinson, D. (1998). *The role of the criminal justice system in reducing family violence*. Journal of Family Violence

<sup>75</sup> Koss, M. P., et al. (1994). *The Sexual Experiences Survey: Reliability and Validity*. Journal of Consulting and Clinical Psychology

1. Рецидивизам: Психолошке и социјалне карактеристике извршилаца често доводе до рецидивизма, што је особина поновног почињења криминалног дела.<sup>76</sup> Програм реинтеграције и рехабилитације постаје кључан у смањењу рецидива.
2. Динамика насиља: Криминолошка истраживања указују на различите динамике насиља у породици, укључујући циклични образац насиља, где се насилници често извињавају и покушавају да "поправе" ситуацију, што може довести до додатног насилног понашања.<sup>77</sup>

Правни оквир за борбу против насиља у породици у Србији је структурисан, али постоји потреба за даљим развојем механизма који ће боље интегрисати психо-социјалне и криминолошке аспекте. Стварање програма за рехабилитацију и подршку, као и развој система образовања о правима жртава и превенцији насиља, важни су кораци у постизању ефикасније борбе против насиља у породици.

Породично насиље је комплексно питање које обухвата физичко, психолошко, сексуално и економско злостављање чланова породице. Разумевање психо-социјалних и криминолошких карактеристика извршилаца ових дела кључно је за развој ефективних стратегија превенције и интервенције.

Демографски профил извршилаца породичног насиља варира, али постоје одређени трендови:

- **Пол:** Велика већина извршилаца насиља у породици су мушкарци. Према истраживању спроведеном у Србији, око 70-80% извршилаца чине мушкарци, што одражава патријархалне структуре друштва и дистрибуцију моћи у породици.<sup>78</sup>
- **Узраст:** Извршиоци су углавном млађи од 40 година. Студије указују да су мушкарци у узрасту од 25 до 35 година најчешћи извршиоци насиља.<sup>79</sup>

---

<sup>76</sup> Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. L. (1994). *Typologies of male partner violence: A laboratory and field study*. *Journal of Abnormal Psychology*

<sup>77</sup> Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press

<sup>78</sup> Beogradski centar za bezbednosnu politiku. (2021). *Izveštaj o nasilju nad ženama u Srbiji*

<sup>79</sup> Savić, M. (2019). *Demographic trends and patterns of domestic violence in Serbia*. *Sociološki pregled*

- **Образовање:** Постоји веза између образовања и учесталости насиља. Особе са нижим нивоом образовања чешће су укључене у насиље у породици, што може бити повезано с недостатком свести о правима и ресурсима.

Психолошке особине извршилаца играју важну улогу у понашању насилника:

- **Проблеми с контролом агресије:** Извршиоци често имају проблеме с контролом агресије, што може бити последица стреса, незадовољства или других психолошких проблема. Разни истраживачи су показали да извршиоци насиља често имају историју агресивног понашања.<sup>80</sup>
- **Ниски ниво емпатије:** Недостатак емпатије и способности да се разумеју емоције других често су присутни код извршилаца. Ово може довести до тога да не виде последице свог понашања на жртве.<sup>81</sup>
- **Психопатологија:** Психолошке поремећаје, као што су антисоцијални поремећај личности и депресија, често имају извршиоци насиља. Истраживања су показала да око 50% извршилаца испуњава критеријуме за неки облик психопатологије.<sup>82</sup>

Социјални контекст игра кључну улогу у настанку и одржавању насиља у породици:

- **Патријархалне структуре:** У многим друштвима, укључујући Србију, патријархалне вредности могу оправдати насилно понашање и створити атмосферу страха у којој жртве не пријављују насиље.
- **Стрес и незапосленост:** Економски притисци, незапосленост и финансијска несигурност могу повећати тензије у домаћинствима и довести до насиља. Студије указују да се насиље чешће јавља у породицама које су економски угрожене.
- **Социјална изолација:** Изоловани појединци, који немају подршку пријатеља или породице, чешће постају извршиоци насиља. Ова изолација може резултирати недостатком ресурса и могућности да потраже помоћ.

Криминолошке карактеристике извршилаца насиља у породици укључују:

---

<sup>80</sup> Stuart, G. L., et al. (2016). *Aggression and violence in intimate relationships*. Journal of Family Psychology

<sup>81</sup> Miller, D. L. (2020). *Understanding the dynamics of domestic violence*. Journal of Family Violence

<sup>82</sup> Follingstad, D. R., et al. (2015). *The impact of psychological abuse on women's mental health*. Journal of Interpersonal Violence

- **Рецидивизам:** Висока стопа рецидивизма је присутна код извршилаца насиља. Процене указују да је 50-60% извршилаца који су раније кажњавани за насиље у породици поново починило слична дела.
- **Модел понашања:** Многи извршиоци долазе из породица у којима је насиље било присутно, што указује на утицај социјализације и учења на понашање. Оваква искуства могу довести до нормализације насиља као средства за решавање конфликта.
- **Психопатолошке компликације:** Извршиоци често пате од различитих психолошких проблема, што може погоршати њихово понашање. Различити поремећаји, попут депресије или посттрауматског стресног поремећаја, могу утицати на способност контроле импулса и агресије.

Психо-социјалне и криминолошке карактеристике извршилаца кривичних дела насиље у породици су сложени и многодимензионални. Упознавање с овим аспектима важно је за развој ефикасних стратегија превенције и интервенције. Потребно је усмерити напоре на образовање, подршку жртвама, као и на терапију за извршиоце, како би се смањила учесталост насиља и његове последице по жртве и друштво у целини.

## 8. ПСИХОЛОГИЈА НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА

Велики број истраживања доводи у везу искуство жртве злостављања у детињству (његова негативна искуства) са понашањем у одраслом добу (психопатологија, деструктивно понашање). Ипак постоје нејасноће, јер се анализира и породично насиље код људи који су се обраћали за стручну помоћ. Експерти из области менталног здравља се ипак држе тезе да је искуство жртве у детињству јако битно и да од њега зависи развој потешкоћа у функционисању у одраслом добу, уколико до тога дође. Кроз многе примере њихов узрочно последични однос је доказан, али се као спорно јавља питање природе њихове везе.

Санта Мина и Галопова су урадиле ретроспективну метаанализу клиничке литературе која се односи на повезаност сексуалног и физичког насиља које је особа претрпела у детињству са самоповређивањем, покушајима суицида или суицидним идеацијама у каснијем животном добу. Упркос методолошким недостацима, може се рећи да ове студије

јесу показале више случајева самодеструктивних понашања међу испитаницима који извештавају о постојању насиља у детињству. Траума је дефинисана као озбиљно и нежељено физичко и/или психичко насиље у детињству, то јест пре осамнаесте године. Искључени су случајеви силовања или виктимизације у одраслом добу, као и ефекти природних катастрофа, а испитаници су морали бити старији од шеснаест година. Међутим методологија се разликовала: подаци су прикупљани, на пример, интервјуима или упитницима или су приказивани кроз студије случаја.

Карлин и Ворд су закључили да постоје две дефиниције злостављања: оно које је објективно уочено и заснива се на искуству које се десило пре одређеног узраста, али и субјективно, које подразумева идентитет и доживљај себе као злостављање особе. Они су истраживали везу између објективног то јест документованог злостављања и субјективног доживљаја злостављања с једне и преваленце депресије код жена с друге стране. Базирано на детаљном упитнику о злостављању и начину дисциплиновања у детињству, проценили су да је око 28% жена објективно злостављано у детињству. Свега 11% њих је заиста дефинисало себе као жртве, и међу њима је био највећи број пропорционално жена са депресијом, док је њих 56% било депресивно у групи оних које објективно јесу биле злостављане али се нису тако дефинисале.<sup>83</sup>

Дијагнозу поремећаја личности (граничног, антисоцијалног и нарцистичног) у највећем броју случајева добијају особе које су претрпеле насиље у детињству. Гранични поремећај личности карактерише самодеструктивно понашање с тим у вези је овде највише заступљена анализа односа ове дијагнозе и искуства које жртва носи из детињства. Код неких истраживања та веза није потврђена док код неких јесте.

Повезаност депресије и злостављања у детињству приказује се на узорцима испитаника. Неки аутори сматрају да депресија није последица таквих искустава већ да је водећи узрок развитак обрасца понашања граничног поремећаја личности.

Главни проблем ових истраживања је мали узорак, такође ни истраживачи нису узимали за полазне тачке најзначајније теоријске основе, па тако нису имали у основи тестирање хипотеза. Узимајући у обзир недоследност дефиниција злостављања,

---

<sup>83</sup>Поњавић, З., (2005), Породично право, Братис, стр 80, Ужице

неконзистентност описа психолошких последица, прилично је тешко направити прецизан опис повезаности ових појава. Аутори који покушавају да објасне помоћу генетских фактора да два детета могу бити у ситуацији да доживљавају иста искуства, а да они развију скроз другачије понашање. Што не значи да постоји посебан “генетски код“ повезан са пострауматским стресним поремећајем или за гранични поремећај личности, а трансмисија понашања може се реализовати и овим путем уз поштовање целокупног окружења и предиспозиција деце у психолошком смислу.

У истраживању групе аутора ове мањкавости су отклоњене. Не само да је узорак био огроман – преко 17 000 људи који су се јавили клиници у Сан Дијегу, у току три године, већ је и појам негативних раних искустава био операционализован кроз концепт „штетних искустава из детињства“ (ACE – Adverse Childhood experiences). Покушаји суицида о којима су извештавали испитаници доведени су у везу са бројем негативних искустава пре осамнаесте године живота. Ова искуства укључивала су: емоционално, физичко и сексуално злостављање члана породице који користи дрогу, ментално је оболео или је у затвору; развод или раставу родитеља; сведочење породичном насиљу. Резултати су били очекивани: пронађена је значајна веза између суицидалности и негативних искустава у детињству. По истраживању ове групе аутора, око 67% покушаја суицида могло се приписати негативним искуствима у детињству. Међутим, посредничке варијабле биле су бројне: алкохолизам, злоупотреба дрога и депресивни афекат, када су укључени у анализу, смањили су значајност ове повезаности. Документовано је да се различити типови негативних раних искустава како су дефинисани у ACE концепту често јављају заједно, и да воде ка здравственим последицама као што су злоупотреба алкохола и дрога те депресиван афекат, а све ово су заправо фактори ризика за суицид или покушај суицида.<sup>84</sup>

Исти аутори имали су изузетну теоријску основу у неуронауци: дакле, деца која су имала трауматична дешавања у прошлом времену, таква деца имају знатно веће проблеме у понашању и емотивној саморегулацији у будућности. Тежа искуства могу створити негативни утицај на рани развој мозга и на његове функције у будућности. Код деце која су још од најранијег доба била изложена прилично тешким искуствима, код њих се развија механизам дисоцијације као последица трауме и након тога се на то могу надовезати низ

---

<sup>84</sup>Барет М: „Потчињена жена“, Рад, Београд, стр 19, 1983.

поремећаја повезаним са овим механизмом од анксиозности до соматских потешкоћа. Због брзог развијања мозга у првим годинама живота, уједно је снажан и утицај негативног искуства уколико до њега дође у овом периоду живота.

Одстрањивање ранијих пропуста студија која изучава ефекте „штетних искустава из детињства“ и даље је ретроспективна. У сваком тренутку се може десити да испитаници, а посебно испитаници са трауматичним искуством, не успевају да се присете догађаја. Код испитаника у тренутку доживљавања траума ако се она десила у што ранијем периоду живота и ако је она била већа, највероватније да ће они имати последице у виду заборављања тј. амнезије у неком степену и немогућности да се присете детаља или делова везаних за трауму. Лонгитудиналне студије код испитаника са претходним искуством као жртве злостављања нам показују да жртве уствари смањују важност догађаја. Што може лако довести до таквог узорка испитаника где би они који су доживели теже облике злостављања умањили значај истих.

У таквим истраживањима пажња се усмерава на узорак испитаника оних који су раније потраживали помоћ лекара за ментално здравље (људи који су покушали самоубиство). Логичан след је да ће овакве особе имати негативан поглед на себе и своју прошлост нарочито детињство. Оне особе које су такође доживела таква слична тежа искуства, а нису се обратиле никоме за стручну помоћ, самим тим остају ван домета науке тј. неће бити део узорка у одређеној мери, па се из тог разлога не могу проверити протективни фактори.

## **9. БОРБА ПРОТИВ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ**

### **9.1. Институције за пријаву насиља**

У последње време почиње да расте свест људи о неким кривичним делима која су раније била табу тема, па тако жене жртве насиља пријављују насиља полицијској управи и центрима за социјални рад. Циљ полицијске управе је да жене науче да истичу проблеме, а не да их скривају како се на крају не би дешавале још горе ствари. Према информацијама из полиције које сазнајемо путем средстава јавног информисања, готово свакодневно пристижу пријаве о насиљима у породици, на основу чега се може закључити да је проценат насиља у породици стално у порасту. Врло често пријаве подносе комшије, што

је раније сматрано мешањем у туђи живот и туђе проблеме, али се то у последње време све више доживљава као грађанска обавеза. Многи још не знају да могу пријавити не само физичко, већ и психичко малтретирање од стране чланова породице што је много тежи облик злостављања, јер оставља трајне психичке последице.<sup>85</sup>

Полицијски службеници не процесуирају баш све пријаве насиља у породици које до њих дођу услед заштите и очувања брачне заједнице јер би последице након распада брака биле још теже. Деца би остала без једног родитеља, где полиција много ризикује непроцесуирањем таквих кривичних дела продужава трајање лоших односа што може довести до тешких последица. Имамо и примере где након интервенисања полиције долази до мира у кући. Неке полицијске управе у земљама у окружењу размишљају о увођењу у рад инспектора који би пратио породично насиље и малолетничку деликвенцију зарад превентивног деловања.

Својим радом полиција жели да подигне свест код жена о значају пријављивања породичног насиља, како би предупредили најгори сценарио овог проблема.

Сврставањем породичног насиља у кривична дела код једног дела насилника се јавила извесна доза страха, док код других то не преставља ништа, јер сматрају да они као “газде” у породици могу чинити шта им је воља. Жене су углавном те које пријављују породично насиље. Постоје случајеви када жена пријави мужа за насиље у породици па у току поступка одустане од гоњења, правдајући га да је то учинио из нехата. Иза те одлуке се углавном крије притисак осталих чланова породице, нарочито ако се све то дешава у малој средини, где је јако битно мишљење околине, а не чињенично стање да неко трпи насиље.

Правници у Центрима за социјални рад сматрају да се насилници тако понашају најчешће због љубоморе, алкохолисаности, беспослености, негативних набоја па се сматрају најкомотнијим да у својој кући спроведе терор и жене криве за своје бројне неуспехе. Промене у јавном животу, попут рата у значајној мери утичу на односе међу људима и погодују насиљу и у породици и ван ње. Центар за социјални рад, као саветодавни орган, покушава да превазиђе проблем у разговору са странкама, убеђивањем,

---

<sup>85</sup>Костић, М., Константиновић-Вилић, С., 2012., Виктимологија, Свен, стр 101, Београд



саветима и стручним мишљењима да би требало савесно да поступају једно према другом, да насиље није у реду јер ремети читаву породицу, а у највећој мери се одражава на децу. Брачни другови најчешће остваре међусобни договор пред социјалним радником односно службеником Центра за социјални рад, али се дешава да се насиље наставља кад стигну кући. Дешавало се да жена пред социјалним радником, а у присуству супруга не сме да каже истину јер се плаши последица кад дође кући. Мужеве посебно погађа то што њихове супруге пред непознатим лицем разоткривају њихово понашање, док се они труде да сачувају ауторитет и рејтинг у друштву.<sup>86</sup>

Разлози услед којих долази до насиља у породици могу бити следећи: економски статус породице, образовање, неслагање у карактерима и различити приступи у решавању породичних питања, мешања са стране других чланова породице (свекрве, заове, јетрве, девера...) Када је у питању породично насиље највише је заступљено физичко насиље. Код породица са лошим материјалним стањем, или где је један члан болестан, или не наилази на разумевање другог, често се дешава да муж брутално претуче жену без разлога, лиши је слободе и одузме право на комуникацију са људима из окружења. Доста је случајева породичног насиља и сваки је специфичан на свој начин.

## **9.2. Европска унија и Уједињене нације**

„Постизање демократије унапред претпоставља постојање стварног партнерства између мушкараца и жена у вођењу послова друштва у коме они раде у условима једнакости и комплементарности, узајамно се обогаћујући својим разликама.“ Акцент је на два комплементарна концепта: концепт равноправности који указује на чињеницу да су особе различитих полова, различите, али равноправне и концепт о партнерству који подразумева да заједничко креативно деловање мушкараца и жена може бити остварено, у циљу решавања проблема заједнице. Међународно право донело је низ конвенција којима се штите права жена и успоставља законска једнакост и равноправност полова. Главну улогу у процесу признавања женских права као људских права имала је Комисија Уједињених нација за положај жена, основана 1947. године.<sup>87</sup>

---

<sup>86</sup>Сен А.: „Идентитет и насиље“, Београд, стр 33, 2008

<sup>87</sup>Милић А: „Социологија породице“, Чигоја штампа Београд, стр 84, 2001.

## 10. ПОРОДИЧНО НАСИЉЕ У СРБИЈИ

Насиље у породици у Србији је дуго било табу и сматрало се за нешто што се код нас не дешава. Злочини који се десе унутар породице су приватна породична ствар, те стога се дешава да остану невидљиви за институције у нашој земљи неиндетификујући насиље над женама. Услед недостатка примене закона породично насиље се не подводи под кривични деликт. Мушкарци су заштићенији и одржава се тренутно стање у друштву где мушкарци имају водећу улогу, одржавајући тренутно стање у друштву. Друштвени и институционални однос према женама је оптерећен предрасудама које су феминистичке теорије на основу праксе демантовале. Породично насиље је свакако тежак деликт који се не сме занемарити тј. толерисати. Припадници и чланови СОС линије су крајем двадесетог века настојали да се породично насиље над женама уврсти у кривично дело, а уз то нудили су и предлог мера за заштиту од насиља за које је било потребно десетак година да се уврсте као насиље у породици.

Нашим законодавством насиље у породици је сада регулисано као посебан облик инкриминисаног понашања. Допунама Кривичног законика РС, марта 2002. године насиље у породици први пут је инкриминисано као кривично дело. До тада у заштити од насиља у породици, примењивана су кривична дела против живота и тела кроз одредбе о лаким и тешким телесним повредама, најчешће кроз прекршајни поступак и новчане казне. Заштита је била регулисана и кроз Устав, међутим жене су биле без праве потпуне и адекватне заштите, и сама дата законска решења у пракси нису реализована, остајала су на маргинама формалне друштвене реакције, због дискриминације према полу. Органи Уједињених нација и Савет Европе усвојили су низ међународних докумената у заштити појединца, жена, деце, породице. Србија као потписница, преузела је обавезу усклађивања прописа, те су усвојени нови стандарди и у Породичном закону, који је донет 24. фебруара 2005. године. У посебном делу донете су одредбе о заштити од насиља у породици. У Кривичном законнику, који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године у глави Кривична дела против брака и породице инкриминисано је као посебан члан, члан 194. - Насиље у породици. Сматрамо неопходним када дође до убиства да треба примењивати члан 114. став 7. и 8. и унети га у одредбе самог члана о насиљу у породици. Међутим, ми имамо норму на папиру, јер се још увек ретко спроводе. Органи кривичног гоњења и даље игноришу кривична дела извршена у породици, третирају их као лакши облик

недозвољеног или недовољно опасног противправног понашања, не покрећући кривични поступак, а ако до кривичног процеса - суђења и дође изричу се минималне санкције, најчешће ослобађајуће пресуде. Полиција је у свим случајевима пријаве насиља обавезна интервенисати, без оправдавања обавезом поштовања права на приватност појединца. Неприкосновеност приватности законски гарантовано не значи и њену неповредивост када су угрожена права и слободе других лица. Полиција, када се насиље догоди, те се позове од стране жртве или неког другог лица, има право ући у стан, извршити претрес лица и ствари, одузети опасне ствари, одвести насилника, притворити у складу са законом и поднети кривичну пријаву. Да би се закони поштовали неопходно је подстицати промене у раду институција ради њиховог сензибилисања у заштити жена жртава насиља у породици.<sup>88</sup>

### **10.1. Распрострањеност породичног насиља у Србији**

Породично насиље представља озбиљан социјални проблем у Србији, који обухвата разне облике насиља, укључујући физичко, психолошко, сексуално и економско злостављање. С обзиром на структуру друштва и дубоке корене патријархалних вредности, породично насиље остаје често занемарено и недовољно пријављено. Статистички подаци указују на забрињавајуће трендове и распрострањеност насиља, што захтева хитне мере и интервенције.

Према подацима истраживања која су спроведена у последњих неколико година, ситуација у вези са породичним насиљем у Србији представља значајан проблем:

Насиље над женама: У истраживању спроведеном од стране Београдског центра за безбедносну политику (2021), утврђено је да је 45% жена у Србији искусило неки облик насиља у животу. Око 27% жена изјавило је да су биле жртве физичког насиља од стране партнера. Поред тога, 55% жена није пријавило насиље, што указује на проблем стигматизације и недостатка поверења у институције.<sup>89</sup>

Насиље над децом: Студије показују да око 35% деце у Србији доживи неки облик физичког насиља, а 55% деца пријављује да су доживела психолошко насиље. У

---

<sup>88</sup> [https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni\\_zakon.html](https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html)

<sup>89</sup> Београдски центар за безбедносну политику. (2021). *Izveštaj o nasilju nad ženama u Srbiji*.

истраживању које је спровела UNICEF у 2020. години, 23% родитеља је признало да су користили физичке казне над својом децом.<sup>90</sup>

Насиље над старијима: Старије особе, које су често рањиве и зависне од других, такође су мета насиља. Процене указују да око 4-6% старијих особа у Србији доживи неки облик насиља, укључујући физичко и психолошко злостављање.

Утицај COVID-19: Пандемија COVID-19 имала је значајан утицај на учесталост породичног насиља. Извештаји у 2020. години указују на повећање пријава за насиље у породици, посебно током периода закључавања, када су многи били затворени у затвореном простору са насилницима.<sup>91</sup>

Различити фактори доприносе високој стопи насиља у породици у Србији:

Патријархални модел: Србија, као и многе друге земље, има дубоке патријархалне корене који често оправдавају насилно понашање. Ови ставови утичу на перцепцију родних улога и одговорности, а многе жене се суочавају с друштвеном стигмом када покушавају да пријаве насиље.<sup>92</sup>

Социо-економски фактори: Економска нестабилност, незапосленост и сиромаштво често доприносе насиљу у породици. Истраживања показују да финансијски стрес може повећати тензије у домаћинствима и изазвати насилно понашање.<sup>93</sup>

Недостатак образовања и свести: Недостатак образовања о правима и ресурсима доступним жртвама насиља чини их рањивијим. Многе жртве не знају како да потраже помоћ или не верују да ће институције реаговати.<sup>94</sup>

Србија је у последњим годинама предузела значајне кораке у решавању проблема породичног насиља, укључујући:

Законодавство: Увођење Закона о спречавању насиља у породици (2016) представља значајан напредак. Закон предвиђа хитне мере за заштиту жртава и казне за извршиоце.

---

<sup>90</sup> UNICEF. (2020). *Izveštaj o nasilju nad decom u Srbiji*

<sup>91</sup> UN Women. (2020). *The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19*

<sup>92</sup> Bojović, J. (2019). *Patrijarhalni stavovi i nasilje u porodici*. Beograd: Centar za ženske studije

<sup>93</sup> Zarić, M. (2020). *Socio-ekonomski faktori u nasilje u porodici*. Sociološki pregled

<sup>94</sup> Lazar, A. (2018). *Prava žrtava nasilja u porodici: Izazovi i rešenja*. Beograd: Institut za društvena istraživanja

Образовање и свест: Постоје програми образовања за јавност који се фокусирају на подизање свести о насиљу и правима жртава. Овакве иницијативе су кључне за промену друштвених норми.<sup>95</sup>

Подршка жртвама: Повећан је број склоништа и служби за подршку жртвама насиља, али је потребно више ресурса и финансирања како би се задовољиле потребе жртава.<sup>96</sup>

Распрострањеност породичног насиља у Србији је озбиљан проблем који захтева комплексне и интегрисане одговоре. Потребно је радити на променама у друштвеним нормама, јачати институције и подизати свест о правима жртава. Идентификовање и подршка жртвама насиља кључни су кораци у стварању безбеднијег друштва.

## 10.2. Мере заштите

Против члана породице који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

Мере заштите од насиља у породици су:

- издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
- забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
- забрана даљег узнемиравања члана породице.

Мера заштите од насиља у породици може трајати највише годину дана. Време проведено у притвору као и свако лишење слободе у вези с кривичним делом односно прекршајем урачунава се у време трајања мере заштите од насиља у породици.

---

<sup>95</sup> Marković, R. (2019). *Prevenција nasilja u porodici: Kako pomoći žrtvama*. Beograd: Nezavisni institut

<sup>96</sup> Women's Fund. (2021). *Godišnji извештај о подршци жртвама насиља*

**ПРОДУЖАВАЊЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ** - мера заштите од насиља у породици може се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена.

**ПРЕСТАНАК МЕРЕ ЗАШТИТЕ** - мера заштите од насиља у породици може престати пре истека времена трајања ако престану разлози због којих је мера била одређена.

**ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ** - у спору за заштиту од насиља у породици месно је надлежан, поред суда опште месне надлежности, и суд на чијем подручју има пребивалиште, односно боравиште члан породице према коме је насиље извршено.

**ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА** - поступак у спору за заштиту од насиља у породици покреће се тужбом. Тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено.

**НАРОЧИТА ХИТНОСТ ПОСТУПКА** - поступак у спору за заштиту од насиља у породици нарочито је хитан, при чему се прво рочиште заказује тако да се одржи у року од осам дана од дана када је тужба примљена у суду. Другостепени суд дужан је да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба.<sup>97</sup>

---

<sup>97</sup>Рушац С.,: „Насиље над старијим особама“, Београд, стр 22, 2001.

## **11. СОПСТВЕНО ИСТРАЖИВАЊЕ**

Истраживање је спроведено анализом података из 20 кривичних предмета за кривично дело насиље у породици, који су окончани правноснажним осуђујућим пресудама Основног суда у Зајечару којима је потврђено извршење овог кривичног дела у периоду од 2022. до 2023. године.

### **11.1. Предмет истраживања**

Предмет овог истраживања су психо-социјалне и криминолошке карактеристике извршилаца кривичног дела насиље у породици. Истраживање се фокусира на анализу личних психолошких особина, социјалних фактора и криминолошких образаца понашања код појединаца који чине овај тип кривичних дела.

### **11.2. Циљ истраживања**

Циљ овог рада је истраживање и анализа психо-социјалних и криминолошких карактеристика извршилаца кривичног дела насиље у породици, како би се стекао дубљи увид у факторе који доприносе њиховом насилничком понашању. Рад настоји да идентификује кључне психолошке особине, социјалне услове, породичну динамику и криминолошке обрасце који су заједнички међу починиоцима овог дела.

Кроз теоријску анализу и преглед релевантних емпиријских истраживања, рад има за циљ да: разјасни психолошке и социјалне факторе који утичу на развој насилничког понашања у породици; истражи улогу криминолошких теорија у објашњавању понашања извршилаца породичног насиља; пружи основу за развој ефикасних превентивних и интервенцијских мера усмерених на смањење насиља у породици; допринесе бољем разумевању рецидивизма код извршилаца насиља у породици и могућностима за рехабилитацију.

Коначни циљ је, на основу стечених сазнања, предложити мере које би могле помоћи у превенцији и сузбијању породичног насиља, уз истовремено пружање адекватне подршке жртвама и рехабилитацији починилаца.

### 11.3. Хипотезе

Основна хипотеза овог истраживања је да постоје специфичне психо-социјалне и криминолошке карактеристике које су заједничке већини извршилаца кривичног дела насиље у породици. Ове карактеристике укључују: пол, старост, образовање, присуство алкохола и/или дроге, социјални статус, ментално стање и урачунљивост.

На основу наведених карактеристика и хипотезе изведене су и посебне хипотезе истраживања. Приликом креирања хипотеза, полази се од претпоставки које су везане за индивидуалне и психолошке карактеристике починиоца насиља у породици.

- X1 Већи број извршилаца кривичног дела насиља у породици је мушког пола.
- X2 Конзумација алкохола и/или дрога значајно повећава ризик од насилног понашања.
- X3 Већи број извршилаца као највећи степен образовања има средњошколску диплому.
- X4 Према већем броју извршилаца изречена је мера безбедности.
- X5 Мањи број извршилаца кривичног дела насиље у породици је узраста изнад 30 година.



#### 11.4. Тестирање хипотеза и анализа података

##### X1 Већи број извршиоца кривичног дела насиља у породици је мушког пола.

Табела 1: Приказ извршилаца по полу

Мушки пол	19
Женски пол	1
Укупно	20

Слика 1: Графички приказ извршилаца по полу



У Табели 1, као и графички на Слици 1, приказан је број извршилаца по полу, односно да су се током обраде података извршиоци кривичног дела насиља у породици појављивали припадници мушког пола у већем броју. Ове податке треба узети са резервом, јер би код већег броја могла постојати одређена одступања. Ипак, на основу прикупљених података, хипотеза се може потврдити.

## X2 Конзумација алкохола и/или дрога значајно повећава ризик од насилног понашања.

Табела 2: Приказ извршилаца који су били или нису били под дејством алкохола и/или дроге током извршења овог кривичног дела

Извршиоци који су конзумирали алкохол током извршења кривичног дела насиље у породици	10
Извршиоци који су конзумирали дрогу током извршења кривичног дела насиље у породици	1
Извршиоци који су конзумирали и алкохол и дрогу током извршења кривичног дела насиље у породици	1
Извршиоци који нису били под дејством алкохола и/или дроге	8
Укупно	20

Слика 2: Графички приказ извршилаца који су били или нису били под дејством алкохола и/или дроге током извршења овог кривичног дела



У Табели 2, као и на Слици 2, приказан је број извршилаца који су били или нису били под дејством алкохола и/или дроге током извршења овог кривичног дела, а може се,

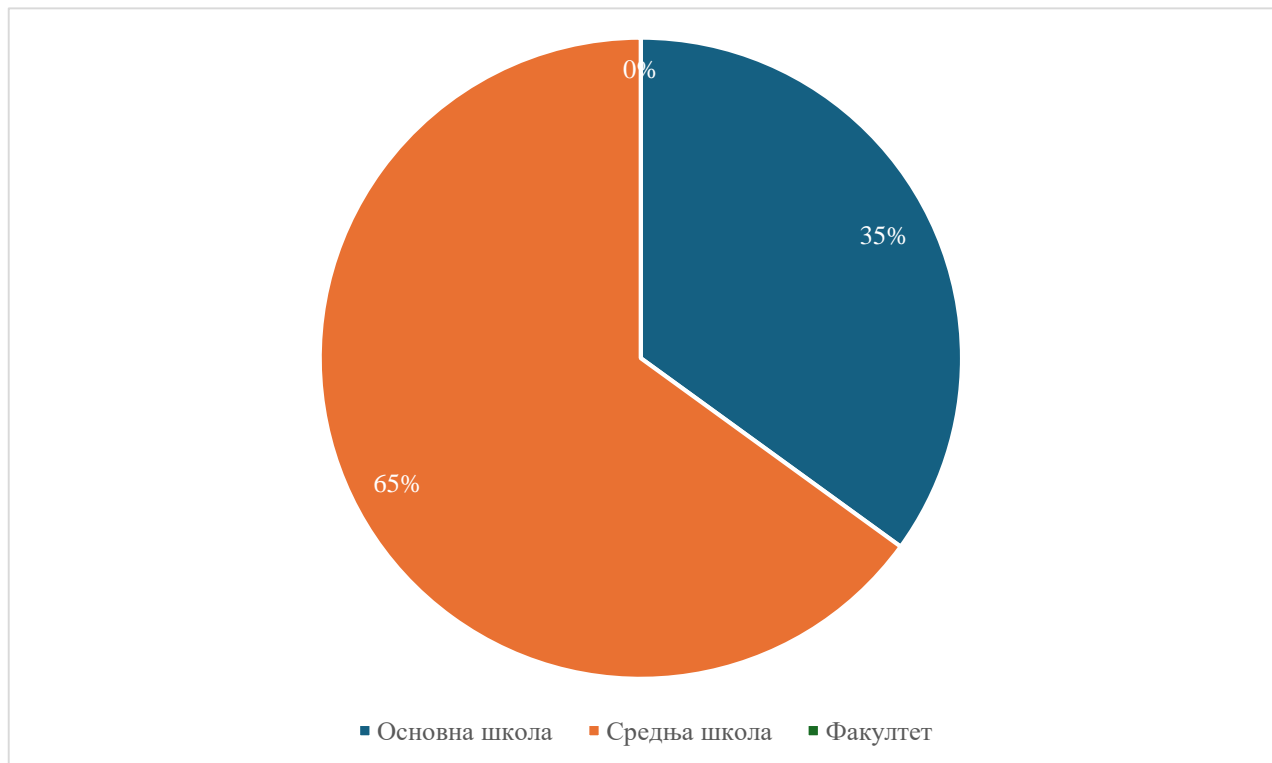
између осталог, закључити да конзумација алкохола и/или дрога значајно повећава ризик од насилног понашања, што потврђује дату хипотезу.

### **Х3 Већи број извршилаца као највећи степен образовања има средњошколску диплому.**

*Табела 3: Приказ броја извршилаца на основу степена образовања*

Основна школа	7
Средња школа	13
Факултет	0
Укупно	20

*Слика 3: Графички приказ степена образовања извршилаца*



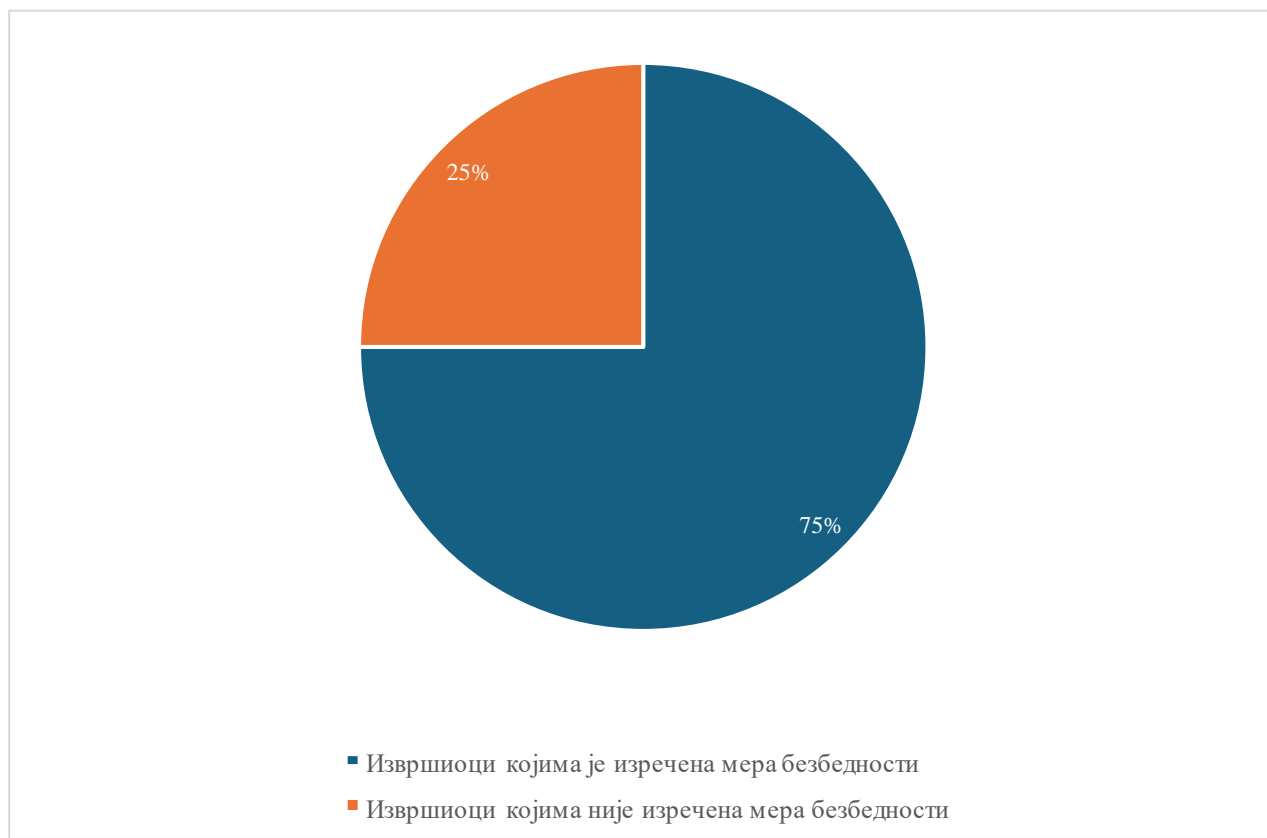
У Табели 3 приказан је број извршилаца на основу степена образовања, из које се види да 13 извршилаца има средњошколску диплому, односно 65%, а осталих седам извршилаца има основно образовање, као што је и графички приказано на Слици 3. Ови подаци потврђују дату хипотезу.

#### **X4 Према већем броју извршилаца изречена је мера безбедности.**

*Табела 4: Приказ броја извршилаца којима је изречена или није изречена мера безбедности*

Извршиоци којима је изречена мера безбедности	15
Извршиоци којима није изречена мера безбедности	5
Укупно	20

*Слика 4: Графички приказ извршилаца којима је изречена или није изречена мера безбедности*



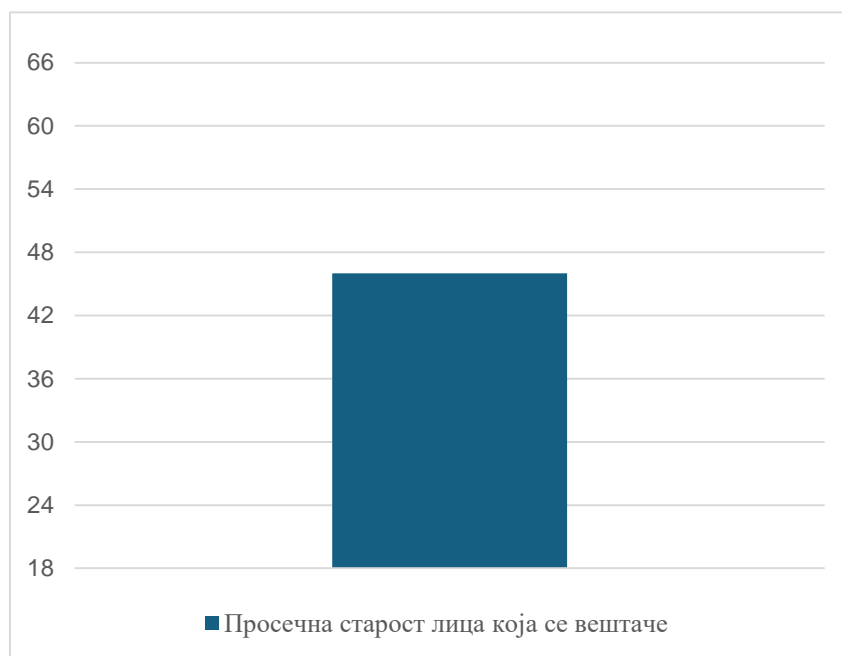
У Табели 4 може се видети да је према 15 извршилаца изречена нека мера безбедности што чини 75%, док према осталима није, као што је и графички приказано на Слици 4. Самим тим ова хипотеза се потврђује.

### **X5 Мањи број извршилаца кривичног дела насиље у породици је узраста изнад 30 година.**

Табела 5: Приказ узраста извршилаца

Извршилац 1	18
Извршилац 2	27
Извршилац 3	27
Извршилац 4	31
Извршилац 5	34
Извршилац 6	35
Извршилац 7	39
Извршилац 8	44
Извршилац 9	46
Извршилац 10	48
Извршилац 11	51
Извршилац 12	51
Извршилац 13	51
Извршилац 14	52
Извршилац 15	53
Извршилац 16	56
Извршилац 17	60
Извршилац 18	60
Извршилац 19	64
Извршилац 20	64
Просечна старост извршилаца	46

Слика 5: Графички приказ просечне старости извршилаца кривичног дела насиље у породици



У Табели 5 приказан је узраст лица која су извршила кривично дело насиље у породици. Из дате табеле може се видети да је најмлађи извршилац узраста 18 година, а најстарији узраста од 64 година, док је просечна узраст извршилаца 46 година, као што је и графички приказано на Слици 5. Такође, само су три извршилаца узраста испод 30 година, што значи да је већи број извршилаца која су починила ово кривично дело изнад 30 година, на основу чега можемо закључити да се хипотеза 5 може оповргнути.

## ЗАКЉУЧАК

Насиље у породици је озбиљан проблем који може имати дугорочне негативне последице по здравље и добробит свих учесника породице. Оно може обухватати физичко, емотивно, сексуално и финансијско злостављање, као и контролу и манипулацију. Важно је препознати знаке насиља у породици и потражити помоћ и подршку.

Најчешће врсте насиља у породици укључују:

- Физичко насиље: Ово укључује бијење, физичке повреде, ударце, шамаре, гушење или коришћење предмета за наношење повреда.
- Емотивно или психолошко насиље: Ово може бити мањање, понижење, претње, психолошке игре с манипулацијом, контрола и изоловање од пријатеља и породице.
- Сексуално насиље: Ово укључује принуду на сексуалне актове без сагласности, сексуално узбуђивање или злостављање, сексуално принудно употребљавање дрога или присилно гледање порнографије.
- Економско или финансијско насиље: Ово укључује контролу или одузимање финансијских средстава, принуду на потписивање финансијских докумената или препречавање стицања запослења или образовања.
- Духовно насиље: Ово обухвата исподношење или нападе на веру, духовно уверење или вредности.

Сваки од ових видова насиља може имати дубоке емоционалне и психолошке последице и мора се третирати са одговарајућом сериозношћу.

Постоје различите организације и институције које пружају помоћ жртвама насиља у породици, као што су центри за сигурносне услуге, здравствени радници, приватне организације и правосудни органи.

Борба против насиља у породици има огроман значај из различитих аспеката:

- Заштита људских права: Насиље у породици крши основна људска права на безбедност, интегритет и добробит.
- Заштита здравља и добробити: Насиље у породици може имати дугорочне негативне последице по здравље и добробит жртава, укључујући физичке повреде, психолошке проблеме, појаву трошкова здравствене заштите и друге проблеме.

- Спречавање циклуса насиља: Деца која су сведоци насиља у породици имају већу вероватноћу да и сама постану жртве или извршиоци насиља у каснијем животу.
- Подизање свести и едукација: Борба против насиља у породици укључује и подизање свести у јавности о овом проблему, едукацију о томе како препознати знаке насиља и где потражити помоћ, као и промовисање културе поштовања и равноправности у породици и друштву.

Укратко, борба против насиља у породици је од суштинског значаја за заштиту људских права, здравља и добробити, као и за спречавање циклуса насиља у породици и подизање свести у друштву.

Из свега овога закључујемо да насиље у породици није новост. Оно постоји широм света вековима. Крајем XX века кренуло се са подизањем свести о овом проблему, који уједно представља и велики проблем јавног здравља. Разумевањем самог појма породичног насиља, помоћиће нам да га што ефикасније или што боље решимо као и да се предузму праве мере. Насиље у породици продире у наше друштво и увлачи се у друштвено економске нивое, те као такво не може се решити игнорисањем. Што се више говори о овом проблему, прекида се тишина којом је злостављање обавијено. Многе жртве насиља не препознају знакове насилног односа, а чланови породице који су одрастали са насиљем у породици имају тенденцију да постану злостављачи или жртве.

Што се тиче истраживачког дела рада, постоје специфичне психо-социјалне и криминолошке карактеристике које су заједничке већини извршилаца кривичног дела насиље у породици. Ове карактеристике укључују: пол, старост, образовање, присуство алкохола и/или дроге, социјални статус, ментално стање и урачунљивост.

На основу тестирања хипотеза и анализе података, закључује се следеће: Четири хипотезе су потврђене (*X1*, *X2*, *X3*, *X4*), док је једна хипотеза оповргнута (*X5*).

Карактеристике које би се могле везати и проматрати када је реч о профилу извршилаца ове врсте кривичног дела, у узорку од 20 кривичних предмета, су:

- 19 извршилаца је мушког пола, што чини 95%, док је само један извршилац овог кривичног дела женског пола, односно 5%.



- 10 извршилаца (50%) је конзумирало алкохол, осам извршилаца (40%) није било под дејством алкохола и/или дрога, док је један извршилац конзумирао дрогу (5%), а један извршилац је конзумирао и алкохол и дрогу (5%).
- Највећи број извршилаца, њих 15 (65%) има средњошколску диплому, док седам извршилаца има основно образовање (35%). Испитивано је и да ли има извршилаца са факултетским образовањем, али они нису пронађени у овом узорку.
- Утврђено је да је према 15 извршиоца овог кривичног дела изречена мера безбедности (75%), док према осталих пет извршилаца није изречена мера безбедности (25%).
- Што се тиче узраста извршилаца, може се закључити да је већи број извршилаца изнад 30 година, односно њих 17, а само три извршилаца је узраста испод 30 година. Установљена је и просечна старост извршилаца која износи 46 година.

Сваки од резултата треба узети са резервом, с обзиром на то да је човек, чак и као извршилац кривичног дела, биће склоно променама.

## ЛИТЕРАТУРА

- Abramson, H. (1973). *Gaslighting: Victimization through Cognitive Distortion*. Journal of Psychological Abuse
- Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the Scale of Economic Abuse*. Violence Against Women
- Belsky, J. (1993). *Etiology of Child Maltreatment: A Developmental-Ecological Analysis*. Psychological Bulletin
- Beogradski centar za bezbednosnu politiku. (2021). *Izveštaj o nasilju nad ženama u Srbiji*
- Bojović, J. (2019). *Patrijarhalni stavovi i nasilje u porodici*. Beograd: Centar za ženske studije
- Brownmiller, S. (1975). *Against Our Will: Men, Women, and Rape*. Simon & Schuster
- Campbell, R. (2002). *Emotionally Involved: The Impact of Researching Rape*. Routledge
- Cohen, L. M., et al. (2010). *Elder Abuse: A Clinical and Legal Guide*. Springer Publishing Company
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. Free Press
- Dong, X., et al. (2009). *Elder abuse and neglect: a review of the literature*. Journal of Elder Abuse & Neglect

Dube, S. R., Anda, R. F., Felitti, V. J., Chapman, D. P., Williamson, D. F., & Giles, W. H. (2005). *Childhood Abuse, Household Dysfunction, and Indicators of Impaired Adult Functioning in the Behavioral Risk Factor Surveillance Study*. American Journal of Preventive Medicine

Dutton, D. G. (2007). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. Guilford Press

Fagan, J., & Wilkinson, D. (1998). *The role of the criminal justice system in reducing family violence*. Journal of Family Violence

Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., ... & Marks, J. S. (1998). *Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study*. American Journal of Preventive Medicine

Felson, R. B., & Lane, K. J. (2010). *Does Violence Involving Women and Intimate Partners Have a Unique Etiology?* Criminology

Finkelhor, D. (1994). *Current Information on the Scope and Nature of Child Sexual Abuse*. The Future of Children

Follingstad, D. R., et al. (2015). *The impact of psychological abuse on women's mental health*. Journal of Interpersonal Violence

Fritz, B. J., et al. (2015). *Elder Abuse and the Role of the Nurse: A Review of the Literature*. Journal of Nursing Care Quality

Fromm, Erich. „Ауторитет и продица“. Загреб: Напријед, стр. 54, 1989.

Hawes, M. C., et al. (2010). *The impact of elder abuse on elder's health outcomes*. Journal of Aging & Social Policy

Heise, L. (1998). *Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework*. Violence Against Women

Heise, L. L., Ellsberg, M., & Gottemoeller, M. (1999). *Ending Violence Against Women*. Population Reports, Series L, No. 11

Herman, J. L. (1992). *Trauma and Recovery*. Basic Books

Hines, D. A., & Malley-Morrison, K. (2001). *Comparing Victims of Female-Perpetrated and Male-Perpetrated Intimate Partner Violence*. Journal of Family Violence

Hoffman, L. A., & Wekerle, C. (2010). *Men's Experiences of Intimate Partner Violence: Implications for Treatment and Policy*. Journal of Family Violence

Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. L. (1994). *Typologies of male partner violence: A laboratory and field study*. Journal of Abnormal Psychology

Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). *An Analysis of Risk Markers in Husband to Wife Violence: The Current State of Knowledge*. Violence and Victims

[https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni\\_zakon.html](https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html)

Huss, M. T., & Trocki, K. F. (2007). *The criminalization of intimate partner violence: Gender and the law*. Criminal Justice Policy Review

Jewkes, R. (2002). *Intimate Partner Violence: Causes and Prevention*. The Lancet

Johnson, M. P. (2008). *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence*. Northeastern University Press

Karakurt, G., Silver, K., (2014), Therapy for Childhood Sexual Abuse Survivors Using Attachment and Family Systems Theory Orientations, *The American Journal of Family Therapy*, 42>79-91

Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Polity Press

Kim, J. (2012). *The Impact of Economic Abuse on Divorce: Financial Deprivation and Women's Decision-Making Processes*. *Journal of Family and Economic Issues*

Koss, M. P., et al. (1994). *The Sexual Experiences Survey: Reliability and Validity*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*

Koss, M. P., Gidycz, C. A., & Wisniewski, N. (1994). *The Sexual Experiences Survey: Reliability and Validity*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*

Lachs, M. S., & Pillemer, K. (2004). *Elder Abuse*. *The New England Journal of Medicine*

Lazar, A. (2018). *Prava žrtava nasilja u porodici: Izazovi i rešenja*. Beograd: Institut za društvena istraživanja

Leonard, K. E., & Quigley, B. M. (1999). *Drinking and Marital Aggression in Newlyweds: An Event-Based Analysis of Drinking and the Occurrence of Husband Marital Aggression*. *Journal of Studies on Alcohol*

Marković, R. (2019). *Prevenција nasilja u porodici: Kako pomoći žrtvama*. Beograd: Nezavisni institute

Miller, D. L. (2020). *Understanding the dynamics of domestic violence*. Journal of Family Violence

Miller, P. M., & Barlow, S. (2013). *Child Maltreatment and Its Impact on Children: A Review of the Literature*. Journal of Child Health Care

Naughton, C., et al. (2015). *Understanding and preventing elder abuse: a qualitative study of perspectives of health professionals*. Age and Ageing

Pajer, K., Gardner, W., Lourie, A., (et al.), (2014), Physical Child Abuse Potential in Adolescent Girls: Associations With Psychopathology, Maltreatment, and Attitudes Toward Child-Bearing, *CanJPsychiatry*; 59(2):98-106

Pillemer, K., & Hudson, R. (2008). *Contradictions in the Social Construction of the Elderly: Implications for Elder Abuse Research*. Journal of Elder Abuse & Neglect

Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). *Understanding Economic Abuse in the Lives of Survivors*. Journal of Interpersonal Violence

Russell, D. E. H. (1990). *Rape in Marriage*. Indiana University Press

Sanders, C. K. (2015). *Economic Abuse in the Context of Domestic Violence: Implications for Women's Health*. Violence Against Women

Savić, M. (2019). *Demographic trends and patterns of domestic violence in Serbia*. Sociološki pregled

Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. National Academies Press

- Simmons, C. A., et al. (2008). *The Nature and Consequences of Men's Use of Intimate Partner Violence: A Review of the Literature*. Journal of Men's Studies
- Stark, E. (2007). *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press
- Stuart, G. L., et al. (2016). *Aggression and violence in intimate relationships*. Journal of Family Psychology
- Tewksbury, R. (2007). *Male Victims of Domestic Violence: Examining the Gendered Nature of Partner Violence*. Violence Against Women
- UN Women. (2020). *The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19*
- UNICEF. (2020). *Izveštaj o nasilju nad decom u Srbiji*
- United Nations. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence Against Women*
- Walker, L. E. (1979). *The Battered Woman*. Harper & Row
- Walker, L. E. (1999). *The Battered Woman Syndrome*. Springer Publishing
- Widom, C. S., & Czaja, S. J. (2009). *A Prospective Investigation of the Relationship Between Child Abuse and Adult Victimization*. Journal of Consulting and Clinical Psychology
- Women's Fund. (2021). *Godišnji izveštaj o podršci žrtvama nasilja*
- World Health Organization. (2012). *Understanding and Addressing Violence Against Women*

Yates, T. M., & Grey, M. (2008). *The Intergenerational Transmission of Child Maltreatment: A Review of the Literature*. Child Abuse & Neglect

Zarić, M. (2020). *Socio-ekonomski faktori u nasilje u porodici*. Sociološki pregled

Zwakman, M., et al. (2016). *Consequences of elder abuse: A review of the literature*. International Psychogeriatrics

Ајдуковић М.: „Утјецај злостављања и занемаривања у обитељи на психосоцијални развој дјете“, Дијете и друштво, Загреб, стр 33, 2001.

Барет М: „Потчињена жена“, Рад, Београд, стр 19, 1983.

Бурдије П: „Владавина мушкараца“, Подгорица, стр 15, 2001.

Видановић И.; Коларов Д.: „Ментална хигијена“. 2005

Костић, М., Константиновић-Вилић, С., 2012., Виктимологија, Свен, стр 101, Београд

Лидија Кујунџић: „Инструментализација насиља“, Недељник НИН, стр 79, 2009 године.

Милић А: „Социологија породице“, Чигоја штампа Београд, стр 84, 2001.

Павлековић Г.: „Насиље над женом у породици“, Београд, стр 43, 2000

Поњавић, З., (2005), Породично право, Братис, стр 80, Ужице

Рушац С.: „Насиље над старијим особама“, Београд, стр 22, 2001.



Сен А.: „Идентитет и насиље“, Београд, стр 33, 2008

## САЖЕТАК

### ПСИХО-СОЦИЈАЛНЕ И КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИЗВРШИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

Тема психо-социјалних и криминолошких карактеристика извршилаца кривичног дела насиље у породици обухвата сложене аспекте који утичу на понашање насилника. Демографске карактеристике, као што су пол, узраст и образовање, показују значајне трендове у учесталости насиља, с тим да су већина извршилаца мушкарци, а млађи појединци најчешће чине ове преступе. Психолошке особине, укључујући проблеме с контролом агресије и низак ниво емпатије, играју важну улогу у формирању насилног понашања. Социјални фактори, као што су патријархалне вредности, стрес и социјална изолација, доприносе динамици насиља у породици. Криминолошке карактеристике, као што су рецидивизам и психопатолошке компликације, указују на потребу за свесним интервенцијама. Овај рад истиче важност разумевања свих ових аспеката ради развоја ефикасних стратегија превенције и интервенције.

**Кључне речи:** *породично насиље, извршиоци, психо-социјалне карактеристике, криминолошке карактеристике, демографски профил, рецидивизам, интервенција, превенција*

## SUMMARY

### PSYCHO-SOCIAL AND CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERPETRATORS OF THE CRIME OF DOMESTIC VIOLENCE

The topic of psycho-social and criminological characteristics of perpetrators of the crime of domestic violence includes complex aspects that influence the behavior of the perpetrators. Demographic characteristics, such as gender, age and education, show significant trends in the frequency of violence, with the majority of perpetrators being men and younger individuals most often committing these crimes. Psychological traits, including problems with controlling aggression and low levels of empathy, play an important role in the formation of violent behavior. Social factors, such as patriarchal values, stress and social isolation, contribute to the dynamics of domestic violence. Criminological characteristics, such as recidivism and psychopathological complications, indicate the need for conscious interventions. This paper highlights the importance of understanding all these aspects in order to develop effective prevention and intervention strategies.

**Key words:** *domestic violence, perpetrators, psycho-social characteristics, criminological characteristics, demographic profile, recidivism, intervention, prevention*

## БИОГРАФИЈА

Ђорђевић Норика рођена је 10.11.1997. године у Зајечару. Основну школу „Хајдук Вељко“ у Зајечару, завршила је 2012. године са одличним успехом. Гимназију у Зајечару (друштвено-језички смер) уписује 2012. године и исту завршава 2016. године са одличним успехом. По окончању средњошколског образовања, уписала је Правни факултет Универзитета у Нишу. Након стеченог знања из најразличитијих предмета са којима се сусретала на основним академским студијама на Правном факултету у Нишу, 2023. године је дипломирала и стекла звање дипломирани правник. Током студирања обавила је стручну праксу у Градској управи Града Зајечара и Основном суду у Зајечару. Школске 2023/2024. године уписала је мастер академске студије Правног факултету Универзитета у Нишу, смер унутрашњи послови. Почев од фебруара 2023. године обавља приправнички стаж у Основном суду у Зајечару са циљем стицања практичних знања и способности за полагање правосудног испита. Од страних језика говори енглески и шпански језик. У Барселони је 2017. године завршила и курс шпанског језика. Познаје рад на рачунару и служи се компјутерским програмима.

## **ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ**

### **ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Норика Ђорђевић

Наслов мастер рада: Психо-социјалне и криминолошке карактеристике извршилаца кривичног дела насиље у породици

Ментор: Проф. др Зоран Ђирић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, \_\_\_\_\_

Потпис аутора

\_\_\_\_\_

## ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Психо-социјалне и криминолошке карактеристике извршилаца кривичног дела насиље у породици пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Норика Ђорђевић

У Нишу, \_\_\_\_\_

Потпис аутора

---